

UDK 347.2:27.03
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 12/03.

STJECANJE VREMENITIH DOBARA (KAN. 1259-1272)

Jure BRKAN, Split

Sažetak

U ovome radu autor je, pravno-egzegetskom metodom, na temelju izvora i literature obradio Naslov prvi, V. knjige Zakonika kanonskoga prava za Latinsku crkvu iz 1983. o stjecanju vremenitih dobara (kan. 1259-1272). Nakon uvoda, autor je donio kanon po kanon usporedno: latinski i hrvatski tekst, a u podnožnim bilješkama (fussnotama) donio je odgovarajući kanon o vremenitim dobrima iz Zakonika kanona Istočnih Crkava iz 1990. godine; autor je svakom kanonu dao posebni naslov. Donesen je stalni nauk Crkve po kojemu ona ima prirodno i vlastito pravo, neovisno od svjetovnih vlasti, stjecati vremenita dobra za vlastite ciljeve i da je to njezino pravo božanskog porijekla. Crkva svojim zakonima određuje načine stjecanja vremenitih dobara (doprinosi, milodari, prilozi, pristojbe, nameti, zastara). Autor je naglasio pravo i obvezu vjernika da slobodno doprinose za crkvene svrhe (kan. 222, § 1). U radu je riječ o stjecanju vremenitih dobara crkvenih javnih pravnih osoba kojima pravnu osobnost, a time i pravni promet, priznaju i zakoni Republike Hrvatske. Sve crkvene pravne osobe treba upisati u registar pravnih osoba kod ministarstva opće uprave Republike Hrvatske; druge pravne osobe stječu vremenita dobra na način kako je propisano u njihovim pojedinim statutima; fizičke, pak, osobe stječu vremenita dobra kao i drugi građani dotične političke zajednice odnosno države. Autor se posebno osvrnuo na naredbu II. vatikanskoga sabora da se napusti ili reformira višestoljetni nadarbinski sustav u Crkvi što je prihvatio i Zakonik iz 1983. u kan. 1272.; to zahtijeva uvođenje posebne ustanove iz koje će se financirati: uređenje bogoštovlja, dolično uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika, vršenje djela apostolata te posebno briga Crkve za siromahe.

Ključne riječi: crkvena dobra, Opća Crkva, Apostolska Stolica, ordinarij, upravitelj, pravna osoba, stjecanje, milodari, prilozi, nameti, zastara, nadarbina, ustanova za uzdržavanje klerika.

Uvod

Kristova Crkva je u isto vrijeme vidljiva i duhovna stvarnost: »vidljivi organizam« i »posebno društvo«, »posebna zajednica vjere ufanja i ljubavi«, te »ima svojstvo moralne osobe po samoj božanskoj uredbi« (kan. 113, §1). Ona je sastavljena od hijerarhijskih organa, a u isto vrijeme je, također, i Mistično Kristovo Tijelo, tj. ona je vidljivi zbor i duhovna zajednica, zemaljska Crkva i Crkva koja

već posjeduje nebeska dobra, ali je, gledajući izvana, sastavljena od ljudskog i božanskog elementa¹, kao i njen Utemeljitelj Isus Krist – Bog i čovjek zajedno – koji ne djeluje samo kao čovjek ili samo kao Bog, nego zajedno. Crkva djeluje *in persona Christi*. Krist živi u svojoj Crkvi, a ona pomoću njega naučava, upravlja i posvećuje. Crkva, naime, ima karakter hijerarhijske zajednice koja je zajedništvo i milost zajedno; ona ima i socijalni i tajanstveni (mistični) karakter, sastavljena i od fizičkih i pravnih osoba te posebnih zajednica koje su vidljivi znak Crkve, koja je sakrament u Kristu; vidljivi znak sakramenta Crkve je Novi »Božji narod« (LG 9) koji na ovoj zemlji treba i izvršiti one svrhe koje su mu potrebne i uz pomoć stečenih materijalnih dobara – vremenitih stvari kojima, kada ih zakonito stekne, ima isključivu vlast s njima raspolagati, prema propisima prava.² Bez vremenitih dobara, stečenih stvari, Crkva ne bi mogla izvršiti onu ulogu koju joj je Krist Gospodin namijenio nakon Uzašašća i Duhova.

Gledajući ekleziološki i pravno, Kristova Crkva je posebna zajednica Kristovih vjernika (*christifideles*) – moralna osoba – koja je sastavljena od drugih manjih i većih hijerarhijskih zajednica, u kojima se ona nalazi i djeluje. Crkvi i njenim ustanovama mnogi svjetovni zakoni priznaju svojstvo pravnog subjekta koji je, kao takav, nositelj obveza i prava, iako je takva pravna tvorevina različita od fizičke osobe (čovjeka). Priznavanje crkvenim pravnim osobama sposobnost pravnog prometa zahtijeva socijalni život vjernika.

Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima priznaje pravnu osobnost Katoličke crkve i svih crkvenih ustanova koje imaju takvu pravnu osobnost prema odredbama kanonskog prava.³ U čl. 2, br. 3. izrijekom je propisano: »Nadležna crkvena vlast može osnivati, mijenjati, dokidati ili priznavati crkvene pravne osobe, prema odredbama kanonskoga prava. Ona o tome obaveštava nadležno tijelo državne uprave radi njihova upisa, u skladu s odgovaraju-

¹ II. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija »Lumen gentium«, o Crkvi (dalje: LG), br. 8.

² »Stjecati vlast na stvari (*corpus*) znači doći u takav položaj prema stvari, koji nam prema shvaćanju prometa omogućuje isključivo raspolagati s njom i druge isključiti od takvog raspolaganja« B. EISNER i M. HORVAT, *Rimsko pravo*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1948., str. 219. »Stjecanje vlasništva temelji se kao i stjecanje svakoga prava na činjenicama, kojima pravni porijeklo priznaje takav učinak (pravnim činjenicama). Takve su pravne činjenice pravni poslovi ili druga ljudska djelanja, zatim prirodni događaj i protek vremena (§ 91. – dosjelost) (*Ondje*, str. 238). Zakoni kojih se treba držati kod stjecanja vremenitih dobara (stvari) jesu: 1. isključivo crkveno pravo (kan. 1254-1255), 2. prihvaćeni građanski zakoni – kanonizacija građanskih zakona – (kan. 22, 197, 1290), 3. održavanje i jednog i drugog prava (kan. 668, § 4, 1274, § 5, 1284, § 2, br. 2, 1293, § 2, 1299, § 2, 1296), te ugovora kada su u pitanju crkvene javne pravne osobe, te posebni statuti privatnih pravnih osoba, i 4. vlastito pravo ustanova posvećenoga života i družbi apostolskoga života (kan. 634-640, 668, § 4, 617).

³ Usp. »Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima«, čl. 2, u: *Narodne novine*, 25. veljače 1997., br. 3, str. 95.

ćim državnim propisima⁴. « Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska biskupska konferencija su, na temelju čl. 2. Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske, sklopile *Protokol* o načinu upisa pravnih osoba Katoličke crkve, u Zagrebu 12. rujna 2002. i u tom smislu su tiskana dva posebna obrasca (formulari): 1. »Prijava za upis pravne osobe Katoličke crkve u evidenciju pravnih osoba Katoličke crkve u Republici Hrvatskoj«⁵ i 2. »Prijava za upis promjena u evidenciju pravnih osoba Katoličke crkve u Republici Hrvatskoj«⁶.

Prema Zakoniku iz 1983. kan. 114, § 1., crkvene pravne osobe »osnivaju se ili po samom pravnom propisu »ex ipso iuris praescripto« ili po posebnom dopuštenju mjerodavne vlasti koje je dato odlukom (aut ex speciali competentis auctoritatis concessione per decretum data⁷«; u Hrvatskom pravnom sustavu, pravne osobe postaju: 1. izravnim propisom, tj. posebnom odlukom kojom se osniva određena pravna osoba; 2. pravna se osobnost stječe tek registracijom.⁸ Gornje propise treba uvijek imati u vidu kada je riječ o crkvenim pravnim osobama u Republici Hrvatskoj.

Kada je u pitanju obrada poglavlja kanonskoga prava o stjecanju vremenitih dobara, onda treba imati u vidu, uz odredbe kanonskog prava i građanskog prava na koje upućuje kanonsko pravo, također i odredbu Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima, čl. 1, br. 1: »Pravne osobe Katoličke crkve, u skladu s odredbama kanonskog prava, mogu slobodno primati milostinju i darove vjernika te prihvaćati druge uobičajene oblike prinosa vjernika za uzdržavanje crkvenih ustanova«⁹.

Kristova Crkva odmah je od apostolskog vremena, na razne prikladne načine, stjecala (sakupljala) vremenita dobra; posebno je zahtijevala od kršćana potrebna vremenita dobra za uzdržavanje onih koji su naviještali Evanđelje i za siromahe. Prvim kršćanskim zajednicama sve je bilo zajedničko. Njih u određenom smislu već možemo smatrati prvim crkvenim javnim pravnim osobama, iako je pravni Institut, pravna osoba – novijeg datuma. Crkvene su zajednice, npr. u Solunu i Korintu, itd. sakupljale materijalna dobra, s njima upravljali preko svojih članova koje možemo nazivati prvim ekonomima. One su imale svijest da imaju prirodno pravo stjecati materijalna dobra kao i drugi subjekti. Počevši od Sv. pisma, preko

⁴ Usp. *Ondje*, čl. 2, br. 3.

⁵ Usp. *Narodne novine*, ponedjeljak, 22. rujna 2003., br. 15, str. 2003.

⁶ Usp. *Ondje*, str. 2004.

⁷ Usp. V. DE PAOLIS, »L' autorità competente ad erigere una persona giuridica nella Chiesa«, u: *Periodica de re canonica*, 92(2003), br. 1, str. 3-20; ISTI, *ondje*, br. 2, str. 223-255; usp. J. BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskoga prava*, Bogoslovna biblioteka, knjiga 24, Makarska, 1997., str. 202 sl.; ISTI, »Pravne osobe (kan. 113-123)«, u: *Služba Božja*, 34(1994), br. 2, str. 99-124.

⁸ Usp. M. VEDRIŠ i P. KLARIĆ, *Građansko pravo. Opći dio, stvarno pravo, obvezno pravo i nasljedno pravo*, šesto izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2002., str. 48.

⁹ *Narodne novine*, srijeda, 30. prosinca 1998., br. 18, str. 722.

crkvenih otaca, pomnjivo proučavajući crkvenu povijest možemo se lako uvjeriti da je Crkva stjecala vremenita dobra za posebne svrhe. Na Kalcedonskom saboru (451.) određen je posebni ekonom koji mora biti različit od biskupa, a vremenita je dobra razdijelio na četiri posebna dijela, odnosno posebne crkvene svrhe radi kojih Crkva ima prirodno pravo stjecati vremenita dobra¹⁰. Odredbe Kalcedonskoga sabora Crkva i danas prihvaća u svome zakonodavstvu. Zakonik iz 1983. nabrojio je posebne svrhe radi kojih crkva stječe vremenita dobra: uređenje bogoštovlja, briga za uzdržavanje klera i drugih službenika, vršenje djela apostolata i dobrotvornosti, napose prema siromasima (kan. 1254, §2).

Bilo je u crkvenoj povijesti i onih koji su Crkvi osporavali ili čak nijekali njeno prirodno pravo na stjecanje vremenitih dobara; posebno su neke svjetovne vlasti bile protiv prava Crkve na vremenita dobra (regalisti), u vrijeme komunizma su mnoga crkvena dobra nepravedno oduzeta i to bez naknade ili uz sramnu naknadu. Uza sve nedaće, Crkva se uvijek pozivala na prirodno pravo da može, slobodno od svjetovne vlasti, stjecati vremenita dobra, te da su vremenita dobra samo sredstva koja, istini za volju, nisu nikada prevladala nad duhovnim potrebama, ali su ipak potrebna kako bi Crkva i njene pravne osobe izvršile one svrhe radi kojega je Isus Krist ustanovio svoju Crkvu na zemlji¹¹. U tom je smislu Crkva uvijek donosila vlastite propise, u prvom redu da ne bi dolazilo do sablazni i bezakonja, posebno u stjecanju vremenitih dobara za crkvene vlastite svrhe, a ne za svrhe pojedinih fizičkih osoba.¹² I zakonima o vremenitim crkvenim dobrima cilj je spasenje duša koje u Crkvi uvijek mora biti vrhovni zakon (kan. 1752).

U poglavlju o stjecanju vremenitih dobara crkveni je zakonodavac, u Zakoniku iz 1983., donio opći propis: »Crkva može stjecati vremenita dobra na sve pravedne načine, bilo naravnog bilo pozitivnog prava, kako je to dopušteno i drugima« (kan. 1259). Nakon toga je i zakonski odredio na čemu Crkva temelji pravo od svojih vjernika tražiti vremenita dobra za crkvene svrhe, određivši: »Crkva ima prirodno pravo zahtijevati od vjernika ono što joj je potrebno za vlastite svrhe« (kan. 1260).

¹⁰ Usp. F. XAV. WERNZ i P. VIDAL, *Ius canonicum*, Tom. IV, *De rebus*, vol II, Rim, 1935., str. 185-187, 191-192. Na str. 188. naši autori izričito kažu: »(...) ut retenta massa communis v. g. Ramae et in Italia omnes redditus in quattuor partes distribuerunt scl. Pro Episcopo, pro clero, pro pauperibus, pro ecclesia.« II. vatikanski sabor je nabrojio svrhe vremenitih dobara u PO 17, Zakonik iz 1983. nabrojio je u kan. 122, § 1. da su vjernici obvezni pomagati Crkvi u njenim potrebama: za bogoštovlje, djela apostolata i dobrotvornosti i za dolično uzdržavanje službenika; kan. 1254, § 2. nabraja svrhe crkvenih vremenitih dobara: uređivanje bogoštovlja, briga za dolično uzdržavanje klera i drugih službenika, vršenje djela apostolata i dobrotvornosti, napose prema siromasima. Usp. još PO, 17. i kan. 114, § 2. kada govori o svrhama crkvenih pravnih osoba radi kojih se one osnivaju, nabraja: djela pobožnosti, apostolata ili dobrotvornosti bilo duhovne, bilo vremenite.

¹¹ *Zakonik kanona Istočnih crkava* iz 1990. kan. 1007. kaže: »U brizi za duhovna dobra ljudi Crkvi su potrebna vremenita dobra i njima se ona služi kako to traži njezino poslanje: (...)«.

¹² Usp. PO, br. 20; kan. 114, § 2, 222, § 1-2, 1254, § 1-2, 1259, 1260.

Kako bi svoje vjernike zaštitila od bilo čije prisile određeno je »Vjernicima je slobodno davati vremenita dobra u korist Crkve« (kan. 1261, § 1-2). I danas, kao i kroz cijelu povijest, Crkva je imala svijest da ona po božanskom pravu ima prirodno pravo, neovisno od neke svjetovne vlasti, stjecati vremenita dobra koja joj služe kao sredstva bez kojih na zemlji ne bi mogla izvršiti volju svoga utemeljitelja – Isusa Krista, Crkva ima prirodno pravo stjecati vremenita dobra za svoje posebne svrhe koje su zastupljene u njezinoj nauci, posebno u njenom zakonodavstvu i kojemu je zakonodavac, stalni nauk Crkve, posebno ono što je odredio II. vatikanski sabor, čitajući inteligentno znakove vremena, pretočio u pravni (kanonistički) jezik.

Radi efikasnijeg djelovanja Crkve crkveni je zakonodavac reformirao CIC iz 1917. Reformom zakonodavstva crkveni je zakonodavac logičnije preuredio materiju o crkvenim vremenitim dobrima. Smanjio je broj kanona, a druge, koji su bili razbacani po pojedinim knjigama CIC iz 1917. logički je donio u posebnoj knjizi »Vremenita crkvena dobra«. Tako je zakonodavac crkveno zakonodavstvo prilagodio ljudima našega vremena. Posebno je prihvatio načela II. vatikanskoga sabora i naglasio duhovni cilj Crkve. Prihvatio je načelo supsidijarnosti. Najvećom novosti u kanonskom pravu o crkvenim vremenitim dobrima, općenito se smatra reforma i postupno napuštanje nadarbinskog sustava, gdje se prednost dala službi nad nadarbinom, čak je služba odijeljena od nadarbina. Nadarbina ne ulazi u definiciju crkvene službe. Dalekosežne posljedice, u pozitivnom smislu, izvršit će opće pravno načelo da svaka pravna osoba mora imati ekonomsko vijeće (1280). Konkretno je to načelo primijenjeno npr. u kanonima 492, 494, 537, 1278. Na kraju treba reći da je crkveni zakonodavac na mnogo mjesta, kada je donio normativu o vremenitim dobrima, uputio na građanske (svjetovne) zakone; time je, posebno u kanonima 22, 197, 1290 kanonizirao građanske zakone koje treba opsluživati kao crkvene.

Katolička crkva i Apostolska Stolica imaju prirodno pravo stjecati vremenita dobra; crkvene javne pravne osobe stječu vremenita dobra prema Zakoniku iz 1983., tj. na način kako je propisano u Kanonskom pravu latinske Crkve, odnosno prema crkvenim pravnim propisima ili građanskim pravnim propisima na koje upućuje crkveno pravo. U ovome radu govor je o stjecanju vremenitih dobara crkvenih javnih pravnih osoba. Pod pojmom crkveno vremenito dobro u ovom se radu misli na dobra: Opće Crkve i Apostolske Stolice te crkvenih javnih pravnih osoba. Načini stjecanja vremenitih dobara drugih pravnih osoba uređuju se statutom svake pojedine privatne pravne osobe; pojedini vjernici – fizičke osobe – stječu vremenita dobra na način kako ih stječu drugi građani određene političke zajednice odnosno države.

U ovome radu obrađujemo kan. 1259-1272¹³ o stjecanju vremenitih dobara prema Zakoniku iz 1983. (za Latinsku crkvu kan. 1), dok kanone o vremenitim cr-

¹³ Ovdje ne obrađujemo propise kanone iz *Zakonika kanona Istočnih Crkava* iz 1990. o crkvenim vremenitim dobrima. Usporedne kanone usp. u: *Zakonik kanona istočnih Crkava proglašen vlašću Ivana Pavla II. s izvorima* (dalje: ZKIC), Glas Koncila-Zagreb, Zagreb, 1996., str. 1161; *Zakonik*

kvenim dobrima ZKIC donosimo samo u podnožnoj bilješci (fussnoti). U radu se služimo pravno-egzegetskom metodom: najprije donosimo tekst pojedinoga kanona Zakonika iz 1983. u izvorniku – latinski¹⁴, te prijevod teksta što su ga učinili pravni stručnjaci i dobri poznavatelji hrvatskog jezika 1996. godine; slijede izvori i obrada teksta uz primjenu kan. 17. Zakonika iz 1983. o razumijevanju crkvenih zakona te literatura koja nam pokazuje kako su pojedini crkveni pravници shvatili pojedine zakone o stjecanju vremenitih dobara¹⁵; imali smo u vidu također i našu stvarnost. U ovome radu stavljamo naglasak na teološko i pravno shvaćanje prema kojem Crkva ima prirodno pravo zahtijevati od vjernika vremenita dobra, a obveza je i pravo vjernika pomagati Crkvi priložima i pristojbama, što uključuje i prikupljanje milodara. Upozorili smo na važno moralno načelo i zakonski propis o primanju i odbijanju darova, posebno o vršenju darovateljeve volje. Posebno smo obradili pravni institut zastare kao načina stjecanja i oslobađanju od obveza u materiji vremenitih dobara. I na kraju rada obrađujemo najveću novost Zakonika iz 1983. u V. knjizi o vremenitim dobrima. To je naredba II. vatikanskoga sabora¹⁶ o postupnom napuštanju odnosno o reformi nadarbinskog sustava u Crkvi, što uključuje prijenos nadarbine na ustanovu za uzdržavanje klera.

*kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima (dalje: Zakonik iz 1983.), Glas Koncila-Zagreb, Zagreb, 1996., str. 1110-1111. Kao komentar kan. 1259-1272. usp. V. DE PAOLIS, *I beni temporalis della Chiesa*, Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna, 1995., str. 109-140; L. NAVARRO, »L'acquisto dei beni temporalis. Finanziamento della Chiesa«, u: *I beni temporalis della Chiesa*, Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999., str. 37-58; ISTI, »L'acquisto dei beni temporalis«, u: *I beni temporalis della Chiesa*. XXII incontro di Studio Passo della Mendola-Trento 3. luglio-7 luglio 1995 (a cura di gruppo italiano docenti di diritto canonico) Glossa, Milano, 1997., str. 43-69; L. MISTÒ, »I beni temporalis della Chiesa (cann. 1254-1310)«, u: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, vol. III, II. edizione, (a cura del Gruppo Italiano Docenti di diritto Canonico, Pontificium institutum Utriusque iuris, Quaderni di Apollinaris«, br. 10, Rim, 1992., str. 350-389.*

¹⁴ Iako je Uprava dobara Apostolske Stolice dopustila 27. siječnja 1995. br. 249.822/95/pbl, da se objavi hrvatski prijevod *Zakonika kanonskoga prava* zajedno s cjelovitim latinskim tekstom ipak je, govoreći strogo pravno, samo je latinski tekst mjerodavan: *Codex iuris canonici auctoritate Ioannis PP. II promulgatus*, u: *Acta Apostolicae Sedis* (dalje: AAS), 75(1983), str. 1-317. To je razlog zašto smo donijeli u ovom radu usporedni tekst: latinski i hrvatski. Odgovarajuće kanona iz ZKIC donijeli smo samo u prijevodu. Originalni tekst je objavljen, u: AAS, 82(1990), str. 1045-1363.

¹⁵ Usp. L. GEROSA, *L'interpretazione della legge nella Chiesa. Principi, paradigmi, prospettive*, Pregassona (Lugano), 2001.; P. JUMA MOGAKA, *The interpretation of ecclesiastical law in the light of canon 17*, Roma, 2001. Literaturu na stranim jezicima vidi u: V. DE PAOLIS, *I beni temporalis della Chiesa*, Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna, 1995., str. 269-278. Na hrvatskom jeziku nisam pronašao egzegetsko-pravnu obradu V. knjige Zakonika iz 1983. niti posebno njezinih dijelova koji se odnose na crkvena vremenita dobra.

¹⁶ II. vatikanski sabor, Dekret »Christus Dominus« o pastirskoj službi biskupa (dalje: CD), br. 28; Dekret »Presbyterorum ordinis« o službi i životu prezbitera (dalje: PO), br. 20, 21.

1. Načini stjecanja vremenitih dobara

Can. 1259- Ecclesia acquirere bona temporalia potest omnibus iustis modis iuris sive naturalis sive positivi, quibus aliis licet.

Kan. 1259 – Crkva može stjecati vremenita dobra na sve pravedne načine, bilo naravnog bilo pozitivnog prava, kako je to dopušteno i drugima.

Izvor za kan. 1259¹⁷. Zakonika iz 1983. jest iz CIC 1917, kan. 1499, § 1; Vrhovni sud apostolske signature, presuda, 12. prosinca 1972.

Pravo o kojemu govori kan. 1259. proizlazi iz prirođenog prava Crkve da može neovisno od svjetovnih vlasti stjecati vremenita dobra (kan. 1254, § 1-2) kao i drugi subjekti koji su pravno sposobni sudjelovati u pravnom prometu. Kan. 1259. je općenitog karaktera. Smatramo ga uvodnim kanonom za cijelo poglavlje o stjecanju vremenitih crkvenih dobara.

Kada se u Zakoniku iz 1983. govori o vremenitim dobrima, onda se riječ Crkva ili vremenita crkvena dobra odnosi ne samo na Katoličku crkvu i Apostolsku Stolicu, nego i na sve javne pravne osobe u Crkvi (kan. 1258). Crkva može stjecati vremenita dobra, kako bi postigla vlastite svrhe, na sve pravedne načine kako je to dopušteno i drugima, na temelju: a) prirodnog prava, b) građanskih zakona, c) crkvenih zakona. Nitko joj, pa ni Država, to pravo ne može zabraniti niti ograničiti, jer bi to bilo proizvoljno i nepravedno; time bi se povrijedila neotuđiva prava koja imaju pojedini građani i njihove pravne osobe, kako je to proglasila Generalna skupština Ujedinjenih naroda 10. prosinca 1958., u art. 14. i Europska konvencija od 4. studenoga 1950.¹⁸ Na tragu toga je i *Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima*, čl. 1., gdje je izričito ugovoreno: »Pravne osobe Katoličke crkve, u skladu s odredbama kanonskog prava, mogu slobodno primati milostinju i darove vjernika te prihvaćati druge uobičajene oblike prinosa vjernika za uzdržavanje crkvenih ustanova.«¹⁹

Katolička crkva i Apostolska Stolica te druge pravne osobe imaju pravo stjecati vremenita dobra:

- a) *Na temelju naravnog prava* Crkva može stjecati: *zaposjedanjem* (occupatio), kada pravna osoba preuzme dobro koje nema vlasnika odnosno koje je zakoniti vlasnik napustio tako da ga nikome nije na pravni način predao

¹⁷ ZKIC, kan. 1110: »Pravne osobe mogu stjecati vremenita dobra na sve pravedne načine, kako je to dopušteno i drugima.«

¹⁸ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale, II, Libri IV-V-VI-VII*, Edizioni Dehoniane-Napoli, str. 370.

¹⁹ »Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima«, od 4. prosinca 1998., u: *Narodne novine*, br. 18, str. 722, Srijeda, 30. prosinca 1988.

u vlasništvo; *prirastom* (nativitas) kod životinja ili kod biljaka (fructificatio, rast i prihod); *naplavlivanjem* (alluvio) kod zemljišta, *spajanjem stvari* (adiunctio); *miješanjem* (commixio) te *izgradnjom* (aedificat); *ugovorom* Crkva može, kao i drugi, sporazumno prenositi vlasništvo; *oporkom* za slučaj smrti.

- b) *Na temelju crkvenih zakona* Crkva može stjecati na sve načine koje joj dopuštaju crkveni zakoni: *obvezatni doprinosi vjernika*, npr. desetine, crkveni nameti; *dobrovoljni darovi* koje vjernici daju Crkvi na način kako je pravno propisano: *darovi među živima i za slučaj smrti*; *teretni ugovori*, *dosjelost* prema crkvenim i građanskim zakonima.
- c) *Na temelju građanskih zakona* Crkva može stjecati vremenita dobra na sve načine kako je dopušteno drugima; prema propisima građanskih zakona onoga kraja gdje djeluje, crkva npr. može stjecati različitim ugovorima koji se sklapaju po građanskom zakonu (npr. kupoprodajni ugovori), *oporkom*, *nasljedstvom*, *dosjelošću*, *zastarom*, ako se građanski zakoni ne protive božanskom i crkvenim zakonima.

2. Crkva ima prirodeno pravo zahtijevati od vjernika vremenita dobra

Can.1260- Ecclesia nativum ius est exigendi a christifidelibus, quae ad fines sibi proprios sint necessaria.

Kan. 1260 – Crkva ima prirodeno pravo zahtijevati od vjernika ono što joj je potrebno za vlastite svrhe.

Izvor za kan. 1260²⁰. jest CIC 1917. kan. 1496; Konkordat između njegove svetosti pape Pija XI. i Države Bavarske, 29. ožujka 1924., art. 10, § 5.²¹

Prirodno pravo Crkve da zahtijeva od vjernika vremenita dobra za crkvene potrebe nadovezuje se na odredbe o prirodnom pravu Crkve da »može po prirodnom pravu, neovisno o svjetovnoj vlasti, stjecati (...) da bi postigla svrhe koje su joj vlastite (kan. 1254, § 1).²² Što se pak tiče svrha koje su Crkvi vlastite, one su nabrojene u temeljnom kanonu o crkvenim vremenitim dobrima (kan. 1254, § 2). Da se podsjetimo, svrhe su: 1) uređenje bogoštovlja, 2) briga za dolično uzdržavanje klera i drugih službenika, 3) vršenje djela apostolata i dobrotvornosti (caritas), napose prema siromasima. II. vatikanski sabor, naime, u dekretu o službi i životu prezbitera »Presbyterorum ordinis«, br. 17. kaže: »Neka uvijek ova dobra

²⁰ ZKIC, kan. 111: »Mjerodavna vlast ima pravo tražiti od vjernika ono što je Crkvi potrebno za njezine svrhe.«

²¹ Službeno glasilo Svete Stolice: *Acta Apostolicae Sedis* (dalje: AAS) 17(1925), str. 50.

²² Usp. *Pontificia commissio codici iuris canonici reconoscendo Communicationes* (dalje: *Communicationes*) 5(1973), str. 94-95.

upravljaju (svećenici m. op.) u one svrhe radi kojih je Crkvi dopušteno posjedovati vremenita dobra, naime: za uređenje bogoslužja, za osiguranje pristojnog uzdržavanja klera, za djela svetog apostolata ili ljubavi, napose u korist bijednika (praesertim erga egenos) (...)»²³.

Dosta je općenit propis kan. 1260. jer se općenito kaže da Crkva ima prirodno pravo zahtijevati od vjernika (fizičkih i pravnih osoba) vremenita dobra radi svojih svrha. Imajući u vidu nauk Crkve II. vatikanskoga sabora, koji je izražen u PO, br. 20, vidimo da su biskupi oni koji su čak *dužni* zahtijevati od vjernika vremenita dobra za crkvene svrhe, na dva načina: 1. *upozoravati vjernike*²⁴ i 2. *donositi propise* o obvezama vjernika da daju Crkvi vremenita dobra radi njenih svrha. U tom smislu *biskupi* će upozoravati, poticati, opominjati; iako je bez kaznenih propisa svako pravo *nudum ius* (golo pravo), ipak za primjenu biskupovih propisa u stvarnosti se ne bi smjelo upotrebljavati, na svoju ruku, prisilna sredstva da bi se od vjernika iznudilo nešto za postizanje crkvenih svrha. Upravitelji crkvenih pravnih osoba trebaju se služiti sredstvima kao što su: upozoravanje i ukazivanje na biskupove propise, a oni trebaju ići prema posvješćenju na vjerničke obveze. Upravitelji odnosno zastupnici javnih crkvenih pravnih osoba trebaju tako djelovati da na razborit način dirnu vjerničku savjest; nju treba odgajati kako bi vjernici izgradili pravični i pravilni osjećaj zajedništva i humanosti te osjećaj za Crkvu: vjernici i zastupnici pravnih osoba trebaju osjećati s Crkvom, osjećati u Crkvi i osjećati Crkvu. Sva upozorenja i bilo koji crkveni propisi trebaju služiti *spasenju duša* (kan. 1752) na izgradnju Crkve.

3. Sloboda i obveza vjernika davati vremenita dobra u crkvene svrhe

Can. 1261 – § 1. Integrum est christifidelibus bona temporalia in favorem Ecclesiae conferre.

§ 2. Episcopus dioecesanus fideles de obligatione, de qua in can. 222, § 1. monere tenetur et opportuno modo eam urgere.

Kan. 1261 – § 1. Vjericima je slobodno davati vremenita dobra u korist Crkve.

§ 2. Dijecezanski je biskup dužan podsjećati vjernike na obvezu, o kojoj se govori u kan. 222, § 1, i to na prikladan način zahtijevati.

Izvori za kan. 1261. § 1.²⁵ jesu: CIC 1917., kan. 1513; za § 2. CD 6, 17; PO 20; GS²⁶ 88; Sveta kongregacija za biskupe, *Directorium de pastoralis ministris*

²³ Izvor je za citiranu rečenicu iz PO, br. 17. u mjesnom Antiohijskom saboru (341. god.), kan. 25, u: MANSI, 2, 1327-1328; Decretum Gratiani, can. 23. C. 12, q. 1. Izdanje Friedberg, I, str. 684-685.

²⁴ Usp. *Communicationes*, 5(1973), str. 95; *Comunicaciones*, 12(1980), str. 400-401.

²⁵ Kan. 1261-1262, Zakonika iz 1983. ne nalazimo u ZKIC.

²⁶ II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija »Gaudium et spes« o Crkvi u suvremenom svijetu (dalje: GS), br. 88.

rio Episcoporum, 22. veljače, 1973. »Ecclesiae imago« br. 117, 124-129, 133, 134.²⁷

U § 1. crkveni zakonodavac kaže da je slobodno vjernicima (laicima i klericima) davati u korist Crkve. To *slobodno* bi značilo da vjernicima ne smije nijedan *pozitivni zakon* odnosno *nijedna svjetovna vlast* zapriječiti njihovo dragovoljno davanje vremenitih dobara u korist Crkve. Vjernici, kao i drugi građani, mogu po prirodnom pravu svojim vremenitim dobrima slobodno raspolagati i davati u one svrhe u koje oni slobodno odluče; oni također mogu, davati svoja dobra *pravnim činom između živih* »inter vivos« ili *za slučaj smrti* »mortis causa«, jer »tko po naravnom i kanonskom pravu može slobodno raspolagati svojim dobrima, može ta dobra ostaviti u nabožne svrhe, bilo pravnim činom između živih, bilo pravnim činom za slučaj smrti.« (kan. 1299, § 1).

U § 2. se kaže da je *dijecezanski biskup dužan* podsjećati vjernike (monere tenetur) na obvezu koja je propisana za sve vjernike (laike i klerike) u kan. 222, § 1., a glasi: »Vjernici su obvezni pomagati Crkvi u njezinim potrebama da bi imala što je potrebno za bogoštovlje, za djela apostolata i dobrotvornosti i za dolično uzdržavanje službenika.«²⁸ Dijecezanski biskup nije samo dužan podsjećati svoje vjernike na njihove obveze prema vlastitoj biskupiji, nego ih također treba i odgajati da budu suodgovorni za cijelu Crkvu, te za siromašnije biskupije i krajeve,²⁹ posebno da surađuju i da pomažu svima prema mogućnostima, kako bi i preko materijalnih dobara Kristova crkva postigla vlastite svrhe o kojima se govori u kan. 1254, § 2, 222, § 1; PO 20. Ovdje je govor o stjecanju crkvenih vremenitih dobara, onih vremenitih dobara koja pripadaju javnim pravnim osobama u Crkvi, a one nadilaze svrhe pojedinaca. Te se svrhe odnose »na djela pobožnosti, apostolata ili dobrotvornosti bilo duhovne bilo vremenite; mjerodavna crkvena vlast treba dati pravnu osobnost »samo onim skupnostima osoba ili stvari koje uistinu nastoje oko korisne svrhe i koje, kad se sve prosudi, imaju sredstva za koja se predviđa da bi mogla biti dovoljna da se postigne postavljena svrha« (kan. 114, § 1-3). Crkvene javne pravne osobe potrebna sredstva trebaju stjecati prema kanonskim propisima, odnosno prema propisima svjetovnih zakona na koje upućuju crkveni zakoni ili ih prihvaćaju kao svoje tako da ih kanoniziraju.

²⁷ Cijeli se dokumenat može naći u: *Enchiridion Vaticanum*, 4. documenti ufficiali della Santa Sede 1971-1973. Testo ufficiale e traduzione italiana, decima edizione, (riveduta e aggiornata) (dalje: »Ecclesiae imago«, u: EV) Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna, 1978., str. 1226-1487.

²⁸ Izvori su za kan. 222, § 1. CIC 1917., kan. 1496; AA 21; AG 36; PO 20, 21; Pavao VI., pobudnica, »Nobis in animo«, 25. ožujka 1974., u: AAS 66(1974), str. 185. Npr. biskupi su Splitske metropolije odredili, pozivajući se na kan. 222, § 1, u br. 5. da doprinose vjernika u naravi treba prikazati u novčanoj protivrijednosti; u br. 8. se kaže »Darovi vjernika vezani uz blagoslov obitelji ulaze u župnu blagajnu kao župni prihod ...«; u br. 6 je određeno: »... Obveza je pojedine obitelji pridonositi za potrebe svoje župe, po procjeni župnika sa ŽPV-em i ŽEV-em, oko 200 kn godišnje.« (*Vjesnik nadbiskupije Splitsko-makarske*, god. 2003., br. 1, str. 57).

4. Pomaganje Crkve priložima

Can. 1262 – Fideles supsidia Ecclesiae conferant per subventiones rogatas et iuxta normas ab Episcoporum conferentia latas.

Kan. 1262 – Neka vjernici pomažu Crkvu priložima koji se od njih mole, a prema odredbama koje donese biskupska konferencija.

Ovaj je kanon posve nov u odnosu na prethodno crkveno zakonodavstvo.³⁰

Riječ o *priložima* (supsidia); prilozi su najredovitiji izvor prihoda za potrebe Crkve, a mogu biti: *spontani i zamoljeni*. *Zamoljeni* su prilozi, npr. razna skupljanja (kolekte) koja trebaju biti u skladu s odredbama Biskupske konferencije. Odredbe Biskupske konferencije obvezuju sve javne pravne osobe u Crkvi unutar jurisdikcije određene Biskupske konferencije. U Republici Hrvatskoj na snazi je odredba *Hrvatske biskupske konferencije* od 12. listopada 1994: »Zamoljeni prinosi, o kojima govori kan. 1262. neka se u svim našim biskupijama, gdje još to nije učinjeno, uvedu prema odredbi dijecezanskog biskupa, tako da svake godine pojedinci ili pojedine obitelji doprinesu određenu svotu novca kojom bi se moglo providati bar svim redovitim potrebama pojedinih biskupija.³¹«

Ovdje se radi o providanju redovitih potreba za pojedinu (nad)biskupiju (ne izvanrednih). Veličinu priloga Hrvatska biskupska konferencija je prepustila »odredbi dijecezanskog biskupa«. Dakle, svaki dijecezanski biskup određuje redovite priloge za svoju biskupiju.³²

5. Nametanje umjerenoga doprinosa

Can. 1263 – Ius est Episcopo dioecetano, audito consilio a rebus economicis et consilio presbyterali, pro dioecesis necessitatibus, personis

Kan. 1263 – Dijecezanski biskup ima pravo, pošto se posavjetuje s ekonomskim i prezbiterskim vijećem, za potrebe biskupije nametnuti javnim

²⁹ CD, br. 6: »Osim toga, neka biskupi imaju na umu da pri upotrebi crkvenih dobara moraju voditi brigu ne samo o svojoj biskupiji, nego i o drugim mjesnim Crkvama, jer su one dijelovi Kristove Crkve. Konačno, neka nastoje da, prema svojim mogućnostima, ublažuju bijedu što je trpe druge biskupije i krajevi.«

³⁰ Usp. *Communicationes*, 12(1980), str. 401-403. gdje se može vidjeti da je o kanonu 5 (kan. 1504, 1506, 1507) prijedlog Seme, iz kojega je konačno formuliran današnji kan. 1262., bila opširna raspra i glasovanje Papina povjerenstva za reformu Zakonika na sjednici, od 21. srpnja 1979.

³¹ *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, br. 1 (2), 1994., str. 10.

³² Konkretnu primjenu priloga za redovite potrebe pojedine (nad)biskupije posebno treba vidjeti u odlukama pojedinog dijecezanskog biskupa.

iuridicis publicis suo regimini subiectis moderatum tributum, earum redditibus proportionatum, imponendi; ceteris personis phisicis et iuridicis ipsi licet tantum, in casu gravis necessitatis et sub iisdem condicionibus, extraordinariam et moderatam exacti- onem imponere, salvis legibus et consuetudinis particularibus quae eisdem potiora iura tribuant.

pravnim osobama, koje su pod njegovim upravljanjem, umjeren doprinos, razmjeran njihovim prihodima; ostalim fizičkim i pravnim osobama dopušteno mu je samo ako je velika potreba i pod istim uvjetima name-tnuti izvanredan i umjeren namet, poštujući krajevne zakone i običaje koji mu daju veća prava.

Izvori za kan. 1263³³. jesu: CIC 1917., kan. 1504, 1506; Sveta kongregacija koncila sve do 31. 12. 1967.), rješenje od 13. ožujka 1920.;³⁴ Sveta kongregacija koncila, otpis od 3. ožujka 1955.; Sveta kongregacija koncila, dopuštenje (indult) od 23. srpnja 1955.³⁵; Sveta kongregacija koncila, otpis od 15. siječnja 1960.

U prethodnom smo izlaganju vidjeli zakonske propise kako Crkva *ima pravo tražiti* od vjernika ono što joj je potrebno za vlastite svrhe. U kan. 1263. kaže se da dijecezanski biskup *može nametnuti posebni doprinos* za potrebe biskupije:

- a) *javnim pravnim osobama* »koje su pod njegovim upravljanjem« *može* nametnuti redoviti umjeren doprinos, razumije se prema njihovim prihodima.
- b) *fizičkim* i drugim *pravnim osobama* dijecezanskom biskupu je to dopušteno »samo ako je velika potreba« *umjereni doprinos*.
- c) Iznimka su: fizičke, privatne pravne osobe i javne pravne osobe koje nisu »pod njegovim upravljanjem«; ne smatramo da su članovi ustanova posvećenoga života i družba apostolskoga života papinskoga prava, kao i njihove javne pravne osobe i privatne pravne osobe pod upravljanjem dijecezanskog biskupa; on nabrojenim osobama ne može i nije mu dopušteno nametati doprinos za biskupiju, osim u slučaju da mu izričito papa takvo nešto dopusti (kan. 591); »ako je velika potreba« biskupije u takvom slučaju dijecezanski se biskup treba posavjetovati s biskupijskim ekonomskim i prezbiterijalnim vijećem.

³³ ZKIC, kan. 1012, § 1: »Eparhijski biskup ima pravo, ukoliko je to potrebno za dobrobit eparhije, uz pristanak ekonomskog vijeća, nametnuti sebi podložnim pravnim osobama doprinose razmjerne prihodima svake pojedine osobe; a nikakav se doprinos ne može nametnuti na priloge primljene slavljenjem božanske liturgije.«

§ 2. Fizičkim osobama mogu se nametnuti doprinosi samo po odredbi krajevnog prava vlastite samosvojne Crkve.«

³⁴ Usp. AAS 12(1920), str. 444-447;

³⁵ Usp. LE, vol. II. br. 2514, stupci 3399-3400.

Dakle, bilo da se radi o fizičkim bilo privatnim pravnim osobama bilo javnim pravnim osobama koje su »pod njegovim upravljanjem«, dijecezanski biskup može odnosno *dopušteno* mu je nametanje doprinosa, s time da javnim pravnim osobama može nametnuti redoviti doprinos, a fizičkim i privatnim pravnim osobama dopušteno mu je »samo ako je velika potreba«; u takvom slučaju nametnuti je doprinos uvjetovan »velikom potrebom«, i taj namet smatramo neredovitim (izvanrednim). Zato izvanredni doprinos ne smije biti trajan, i obrnuto.

Bilo da se radi o *redovitom* bilo o *izvanrednom* nametu traže se isti uvjeti: posavjetovanje s biskupijskim ekonomskim i prezbiterskim vijećem. Dijecezanski biskup se treba posavjetovati s biskupijskim ekonomskim i prezbiterskim vijećem; da li određeni namet odgovara potrebama biskupije; je li razmjeran prihodi- ma onih na koga se nameće namet odnosno umjeren. Odredba kan. 1263. »pošto se posavjetuje« s biskupijskim ekonomskim i prezbiterskim vijećem, znači da dijecezanski biskup treba tražiti od vijeća da se izjasne zbornom (kan. 127); u nika- kvom slučaju pojedinačno; na taj način će se lakše izbjeći možebitna samovolja dijecezanskog biskupa. Više ljudi više zna!

Vrijedno je ovdje zapaziti odredbu iz kan. 1263. »poštujući krajevne zakone i običaje«, što može davati dijecezanskom biskupu veća prava.³⁶ Krajevni zakoni i običaji trebaju biti u duhu Crkve našega vremena, u protivno bi bili netrazboriti. I krajevni zakoni i običaji trebaju biti na izgradnju Crkve i služiti spasenju duša.

6. Zadaća je pokrajinske biskupske skupštine odrediti pristojbe i priloge

Can. 1264 – Nisi aliud iure cautum sit, conventus Episcoporum provinciae est:

1. praefinire taxae pro actibus potestatis executivae gratiosae vel pro executione rescriptorum Sedis Apostolicae, ad ipsa Sede Apostolica approbandas;
2. definire oblationes occasione ministrationis sacramentorum et sacramentalium.

Kan. 1264 – Zadaća je pokrajinske biskupske skupštine, osim ako se pravom određuje drukčije:

1. da odredi pristojbe za čine izvršne vlasti kojima se daje neka pogodnost ili za izvršenje otpisa Apostolske Stolice, koje pristojbe treba da odobri sama Apostolska Stolica;
2. da pobliže odredi priloge prigodom podjeljivanja sakramenata i blagoslovina.

³⁶ Npr.: Iako Zakonik iz 1983. nije donio nikakvu zabranu poreza na misne nakane, ipak smatramo da se porez (namet) na misne nakane ne može donijeti.

Izvori za kan. 1264, br. 1-2³⁷ jesu: CIC 1917., kan. 1507, § 1; Sveta kongregacija koncila, rješenje od 11. prosinca 1920³⁸.

Crkva i pomoću određenih pristojbi i priloga nastoji pomagati potrebama određene biskupije. Da se izbjegnu možebitne nepravilnosti, nije dopušteno svakom crkvenom službeniku da određuje pristojbe i priloge prema svojoj prosudbi nego je crkveni zakonodavac, u kan. 1264., izričito odredio koja je to crkvena vlast mjerodavna određivati *pristojbe* (taxas) i *priloge* (oblaciones) riječima »zadaća je pokrajinske biskupske skupštine, osim ako se pravom određuje drugačije³⁹«.

Pristojbe se daju za čine izvršne vlasti kojima se daje neka pogodnost i za izvršenje otpisa Svete Stolice, npr. oprost, milosti, crkvena unaprjeđenja, kancelarijske pristojbe i slično.

Priloge vjernici daju *prigodom podjeljivanja sakramenata i blagoslovina*.⁴⁰ Ovdje je riječ o prilozima, ne o naplaćivanju svetih stvari. Prilozi se obično stavljaju u *blagajnu javne pravne osobe*; namjenu priloga ne određuje onaj koji ih je primio; njegova je obveza da s prilozima postupi prema odredbi dijecezanskog biskupa (usp. kan. 531, 551).

Crkveni zakonodavac u kan. 848. izričito kaže služitelju sakramenata: »Neka služitelj za podjeljivanje sakramenata ne zahtijeva ništa više od priloga što ih je odredila mjerodavna vlast, pazeći uvijek da potrebni ne bi zbog siromaštva bili lišeni sakramenata.« Mjerodavna vlast, u našem slučaju pokrajinska biskupska

³⁷ ZKIC, kan. 1013, § 1: »Zadaća je eparhijskog biskupa da u granicama utvrđenima krajevnim pravom svoje samosvojne Crkve odredi pristojbe za razne čine vlasti upravljanja i priloge prigodom slavljenja božanske liturgije, sakramenata, blagoslovina ili bio kojih drugih liturgijskih slavljenja, osim ako opće pravo drukčije određuje.

§ 2: »Neka se patrijarsi i eparhijski biskupi raznih samosvojnih Crkava koje na istom području vrše svoju vlast pobrinu da se, pošto se među sobom posavjetuju, utvrdi ista odredba o pristojbama i prilozima.«

³⁸ Usp. AAS 13(1921), str. 350-352.

³⁹ Usp. npr. prilog za *misna slavlja* kan. 945 sl., 1181, 1649; usp. N. ŠKALABRIN, »Prilog za misno slavlje«, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 130(2002), br. 1, str. 28-33.

⁴⁰ Prema kan. 1166: »Blagoslovine (sacramentalia) su sveti znakovi kojima se, na neki način kao i sakramentima, označuju i po zagovoru Crkve postižu osobito duhovni učinci.« II. vatikanski sabor u SC, br. 60., između ostalog, kaže, »(...) Njima se (blagoslovine m. op.) ljudi pripremaju primiti glavni učinak sakramenata i posvećuju razne zgrade života.« Blagoslovine valjano obavljaju klerici, mogu ih podjeljivati i laici, prema sudu mjesnog ordinarija; u tom slučaju laici trebaju imati odgovarajuće osobine (kan. 1168). Blagoslovine: posvećenja i posvete valjano obavljaju biskupi i prezbiteri kojima je zakonski dopušteno (kan. 1169, § 1). Svaki prezbiter može dijeliti blagoslove »osim onih koji su pridržani rimskom prvosvećeniku ili biskupima« (kan. 1169, § 2). »Đakon može dijeliti samo one blagoslove koji su mu izričito dopušteni po pravu« (kan. 1169, § 3). Samo onaj može zakonito izricati zaklinjanje nad opsjednutima kojemu je izričito dijecezanski biskup dopustio (kan. 1172, § 1).

skupština, pri donošenju određenih pristojba i priloga treba biti osjetljiva, te mora imati u vidu prilike osoba, mjesta i vremena.

Kada su u pitanju prilozi prigodom pogreba, iako kan. 1264, br. 2. ne spominje kan. 1181, ipak kan. 1181. spominje kan. 1264., te propisuje: »Što se tiče priloga prigodom pogreba, neka se obdržavaju propisi kan. 1264, pazeći ipak da u sprovodu ne bude nikakva povlašćivanja osoba i da siromašni ne budu lišeni dolična sprovoda.« Odredba kan. 1181. je na crti odredbe II. vatikanskoga sabora, SC, br. 32: »U liturgiji ne smije biti nikakve razlike, ni u obredima ni u vanjskom sjaju, u postupanju s pojedinim osobama ili staležima, osim ako one razlike koja proizlazi iz liturgijske uloge i iz svetog reda, i osim počasti koje se prema liturgijskim propisima duguju građanskim vlastima.«

Pristojbe i priloge treba odrediti pokrajinska biskupska skupština, uz uvjet ako pravo ne određuje što drugačije; npr. kan. 1649. određuje da biskup koji upravlja crkvenim sudom donese odluke o plaćanju naknade sudskih troškova.

Pristojbe za izvršenje administrativnih čina kojima se daje neka pogodnost ili za izvršenje otpisa Apostolske Stolice »zadaća je pokrajinske biskupske skupštine, osim ako se pravom određuje drukčije« da odredi (propíše) određene pristojbe, a odredbe o pristojbama stupaju na snagu tek nakon odobrenja same Apostolske Stolice.

7. Prikupljanje milodara

Can. 1265 – §1. Salvo iure religiosorum mendicantium, vetatur persona quaevis privata, sive physica sive iuridica, sine proprii Ordinarii et Ordinarii loci licentia, in scriptis dana, stipem cogere pro quolibet pio aut ecclesiastico instituto vel fine.

§ 2. Episcoporum conferentia potest normas de stipe quaeritanda statuere, quae ad omnibus servari debent, iis non exclusis, qui ex institutione mendicantes vocantur et sunt.

Kan. 1265 – § 1. Uz poštovanje prava prosjačkih redovnika, zabranjuje se svakoj privatnoj, bilo fizičkoj bilo pravnoj, osobi bez pisanog dopuštenja vlastitog ordinarija i mjesnog ordinarija prikupljati milodare za bilo koju pobožnu ili crkvenu ustanovu ili svrhu.

§ 2. Biskupska konferencija može donijeti odredbe o prikupljanju milodara koje moraju obdržavati svi, ne isključivši ni one koji se po ustanovljenju zovu i jesu prosjački redovnici.

Izvori za kan. 1265, § 1-2⁴¹ jesu: CIC 1917., kan. 1503, 1624; *Papinsko povelje za vjerodostojno tumačenje kanona Zakonika, odgovor* od 16. listopada

⁴¹ ZKIC, kan. 1015: »Fizičke ili pravne osobe ne smiju prikupljati milostinju osim s dopuštanjem vlasti kojoj su podložne i uz napismeno dani pristanak hijerarha mjesta gdje se prikuplja milostinja.«

1919., br. 10⁴²; *Sveta kongregacija za Istočne Crkve, odluka* od 7. siječnja 1930. »Saepenumero Apostolica Sedes«⁴³; *Sveta kongregacija za Istočne Crkve, odluka* od 20. srpnja 1937. »Sacrae Congregationi«⁴⁴ Motu proprio pape Pavla VI. »Ecclesiae sanctae« od 6. kolovoza 1966., I, 27⁴⁵.

Odredba kan. 1265, § 1. ide za tim da se izbjegnu možebitne prevare i sablazni (npr. da se bez dopuštenja ne ide od vrata do vrata što je prošnja u klasičnom i pravnom smislu). Da se izbjegne prikupljanje milodara te da pojedinci ili privatne skupine osoba ne zlorabe osjećaj vjernika posebno kada prikupljaju milodare putem pisama ili tiska. Nije riječ o javnim pravnim osobama, na njih se ne odnosi zabrana iz kan. 1265, § 1. Ovdje je samo govor o fizičkim i privatnim pravnim osobama. Prema kan. 1265, § 1. crkveni zakonodavac je zabranio svojevolumno prikupljanje milodara (stipem cogere) svakoj fizičkoj osobi i privatnoj pravnoj osobi, za bilo koju pobožnu ili crkvenu ustanovu ili svrhu, »bez pisanog dopuštenja vlastitog ordinarija i mjesnog ordinarija«. Dakle, bez pisanog dopuštenje mjerodavne vlasti zabranjuje se svim privatnim osobama svako prikupljanje milodara (prošnja) u bilo koje pobožne i crkvene svrhe. Kada je riječ o prikupljanju milodara, prosjački redovnici (npr. franjevci i dominikanci) trebaju obdržavati ono što im propisuje njihovo posebno pravo. Prosjačkim redovnicima zakonodavac u kan. 1265, § 1. poštiva »uz poštovanje prava prosjačkih redovnika«.

Ovdje su spomenuta dva ordinarija; vlastiti i mjesni, te pismeno dopuštenje.

Vjernicima laicima, svjetovnim klericima i njihovim privatnim pravnim osobama, za prikupljanje milodara, pismeno dopuštenje može dati jedino mjesni ordinarij; članovima posvećenoga života i društava apostolskoga života te njihovim privatnim pravnim osobama, »uz poštovanje prava prosjačkih redovnika«, pisano dopuštenje za prikupljanje milodara, treba dati i njihov osobni ordinarij i mjesni ordinarij.

U § 2. kan. 1265. kaže se da »Biskupska konferencija može donijeti odredbe o prikupljanju milodara«. To *može* ne znači da *mora*! Radi toga Hrvatska biskupska konferencija, koliko nam je poznato, još do danas nije donijela nikakve odredbe u smislu kan. 1265, § 2. Ona bi mogla (ne mora!) donijeti odredbe o prikupljanju milodara za svoje područje i njih bi se morali držati laici i klerici čak i članovi prosjačkih redova dok djeluju na njenom području. Ni Biskupska konferencija prosjačkim redovima ne može zabraniti niti dokinuti ono njihovo pravo

⁴² Usp. AAS 11(1919), str. 478.

⁴³ Usp. AAS 20 (1930), str. 108-110.

⁴⁴ Usp. AAS 29(1937), str. 342-343.

⁴⁵ Usp. AAS 58(1966), str. 757-787 (cijeli dokument); usp. ES, I, 27, u: *Nova et Vetera*, 28(1978), sv. 1-2, str. 366-367. Tekst se nalazi i u posebnom otisku *Dokumenti*, br. 3, Sarajevo 1978., str. 366-367.

za koje crkveni zakonodavac kaže »salvo iure«, ali im može propisati i odrediti posebne načine da prikupljanje milodara odnosno prosjačenje ne bi bilo na sablazan vjernika.

8. Prikupljanje posebnih milodara

Can. 1266 – In omnibus ecclesiis et oratoriis, etiam ad instituta religiosa pertinentibus, quae de facto habitualiter christifidelibus pateant, Ordinarius loci praecipere potest ut specialis stipis colligatur pro determinatis inceptis paroecialibus, dioecesanis, nationalibus vel universalibus, ad curiam dioecesanam postea sedulo mittenda.

Kan. 1266 – Mjesni ordinarij može narediti da se u svim crkvama i kapelama, i u onima koje pripadaju redovničkim ustanovama, koje su stvarno i trajno pristupačne vjernicima, prikupljaju posebni milodari za određene župne, biskupijske, narodne ili opće pothvate, koji poslije moraju biti savjesno dostavljeni biskupijskoj kuriji.

Izvori kan. 1266⁴⁶ jesu: CIC 1917., kan. 1505; Motu proprio pape Pavla VI. od 6. kolovoza 1966., »Ecclesiae Sanctae«, III, 8⁴⁷.

Kan. 1266. govori o prikupljanju posebnih milodara koje mjesni ordinarij *može narediti* (praecipere potest) da se prikupljaju u svim crkvama i kapelama »koje su stvarno i trajno pristupačne vjernicima«, bez razlike kome pripadaju; nisu izuzete⁴⁸ niti crkve i kapele redovničkih ustanova koje su *stvarno i trajno* pristupačne vjernicima; samo su izuzete one crkve i kapele redovničkih ustanova koje su namijenjene samo za njihove članove, npr. kućne crkve ili kapele koje su namijenjene samo za vjerske potrebe određene redovničke zajednice. Redovnici mogu, i bez dopuštenja dijecezanskog biskupa, prikupljati posebne milodare u svojim crkvama i kapelama za svoje sjemenište, novicijat ili za »klerikat«, odnosno za svoj pomladak ili za svoje misije što je, kako nam se čini, u duhu crkvenih zakona.

Prikupljene milodare treba savjesno poslati biskupskoj kuriji, a ona će ih proslijediti za one svrhe za koje su prikupljeni. Riječ je o namjenskim milodarima koje treba – i na temelju načela katoličke moralke i kanonskoga prava – upotrijebiti samo za one svrhe za koje su prikupljeni; u protivnome bi bio prekršen zakon i moralna načela Katoličke crkve: kazna + grijeh. Ovdje treba imati načelo: svako je kažnjivo djelo grijeh, ali svaki grijeh nije i kažnjivo djelo.

⁴⁶ ZKIC, kan. 1014: »Eparhijski biskup može narediti da se u svim crkvama, koje su trajno pristupačne vjernicima, prikupljaju prilozima za određene crkvene pothvate.«

⁴⁷ Usp. AAS 58(1966), str. 757-787.

⁴⁸ Na sjednici Papinog povjerenstva za reformu Zakonika, 21. lipnja 1979., bilo je prihvaćeno od svih članova povjerenstva da mjesni ordinarij može narediti prikupljanje posebnih milodara »... etiam *exempta vitae consacratae* ...« (Communicationes 12[1980], br. 2, str. 405).

Ovdje se radi o posebnim odnosno o *izvanrednim* milodarima koje *mjesni ordinarij može narediti* za različite svrhe:

- za određene župe;
- za određene biskupije;
- za narodne i opće pothvate.⁴⁹

9. Primanje i odbijanje darova te vršenje darovateljeve volje

Can. 1267 – § 1. Nisi contrarium constet, oblationes quae fiunt Superioribus vel administratoribus cuiusvis personae iuridicae ecclesiasticae, etiam privatae, praesumuntur ipsi personae iuridicae factae.

§ 2. Oblationes, de quibus in § 1, repudiari nequeunt nisi iusta de causa et, in rebus maioris momenti, de licentia Ordinarii, si agitur de persona iuridica publica; eiusdem Ordinarii licentia requiritur ut acceptentur quae onere modalis vel condicione gravantur, firmo praescripto can. 1295.

§ 3. Oblationes a fidelibus ad certum finem factae, non nisi ad eundem finem destinari possunt.

Kan. 1267 – § 1. Smatra se da su darovi dani poglavarima ili upraviteljima bilo koje crkvene pravne osobe, i privatne, namijenjeni samoj pravnoj osobi, osim ako je određeno što protivno.

§ 2. Darovi, o kojima se govori u § 1, ne mogu se odbiti, osim zbog opravdanog razloga i, u važnijim stvarima, s ordinarijevim dopuštenjem, ako se radi o javnoj pravnoj osobi; zahtijeva se dopuštenje istog ordinarija za primanje darova opterećenih određenom obvezom ili uvjetom, uz obdržavanje propisa kan. 1295.

§ 3. Darovi koje vjernici daju u određenu svrhu mogu se upotrijebiti samo u tu svrhu.

Izvori za kan. 1267, § 1-2⁵⁰ jesu CIC 1917., kan. 1536, § 1-2. Za § 3. nema posebnog izvora, to je već prihvaćeno opće načelo u crkvenom pravu.

⁴⁹ Npr. dijecezanski biskup može narediti prikupljanje milodara za *Papinska misijska djela*, odgovarajući prilog za misije treba dostaviti Svetoj Stolicu (kan. 791). Kan. 264, § 1. spominje kan. 1266. te kaže da biskup može u biskupiji nametnuti doprinos da bi se namirile sjemenišne potrebe uz milodare.

⁵⁰ ZKIC, kan. 1016, § 1: »Prilozi koji se daju u određenu svrhu mogu se upotrijebiti samo za tu svrhu.

§ 2. »Smatra se da su prilozi dani voditeljima ili upraviteljima bilo koje pravne osobe namijenjeni samoj pravnoj osobi, osim ako je utvrđeno protivno.«

§ 3. Ti prilozi ne mogu se odbiti, osim zbog opravdana razloga i, u važnijim stvarima, s hijerarhovim dopuštenjem; traži se dopuštenje toga hijerarha i za primanje priloga opterećenih određenom obvezom ili uvjetom, uz obdržavanje kan. 1042.«

Kan. 1267, § 1-3. donio je tri odredbe⁵¹:

- govor je o pravnoj pretpostavci »smatra se« – *praesumuntur*;
- odbijanje i primanje darova darovanih javnoj pravnoj osobi;
- vršenje darovateljeve volje.

a) Prema *pravnoj pretpostavci* (§ 1) crkveni zakonodavac smatra da su darovi dani poglavarima ili upraviteljima bilo koje crkvene pravne osobe, pa i privatne, namijenjeni samoj pravnoj osobi⁵². U kanonu se nalazi *uvjetna čestica* »nisi« *osim ako* je određeno što protivno; u takvom slučaju treba postupiti prema formulaciji uvjeta. Drugim riječima, ako nema uvjeta, onda darovi koji se daju poglavarima ili upraviteljima bilo koje crkvene pravne osobe (javne i privatne) namijenjeni su određenoj pravnoj osobi; u slučaju da je određeno što protivno, onda treba postupiti prema onome kako stoji u prihvaćenom uvjetu.

b) Jasan je stav zakonodavca: darovi o kojima je govor u § 1. ne mogu se odbiti, tj. *darovi se u načelu moraju primiti. Osim »si«* uvjetno *ako* se zbog opravdanog razloga »i, u važnim stvarima«, onda ako se radi o darovima koji se daju javnoj pravnoj osobi, poglavari ili upravitelji mogu odbiti primiti takve darove, ali samo uz ordinarijevo dopuštenje i to u onim slučajevima kada se radi o određenim velikim obvezama ili teškim uvjetima, tj. kada se radi o darovima kojim bi se opteretila određena pravna osoba, npr. da se s određenom obvezom učini ovo ili ono. U takvim slučajevima treba biti oprezan i promatrati takve darove i moralno i pravno i ekonomski. Radi toga se traži dopuštenje ordinarija, te treba obdržavati propise koje propisuje kan. 1295. koji spominje kan. 1291-1294. U tim kanonima govor je o otuđenju vremenitih crkvenih dobara (predmeti koji su pod zabranom otuđenja i oni koji nisu pod zabranom otuđenja, mjerodavna vlast te razne formalnosti koje pravno nalaže da ih treba izvršiti).

Kan. 1267, § 2. postavlja uvjetnu česticu »si«, tj. »ako se radi o javnoj pravnoj osobi«. Dakle, u § 2. nije riječ i o privatnim pravnim osobama, kao u § 1., nego se odredba kan. 1267, § 2. odnosi na crkvene javne pravne osobe. Što se, pak tiče darova danih poglavarima i upraviteljima privatnih pravnih osoba treba opsluživati ono što je određeno u njihovim posebnim statutima, propisima građanskog zakonodavstva i općim načelima kanonskoga prava.

⁵¹ Npr. biskupi Splitske metropolije su propisali: »Svi darovi, prihodi, prilozii, novac koje prima službenik crkvene pravne osobe s naslova službe i na području svoje službe, namijenjeni su samoj pravnoj osobi (usp. kan. 1267, § 1-3). Oni ulaze u crkvenu blagajnu Ustanove u kojoj svećenik djeluje (župe, sjemeništa, caritas, biskupije ...)« (*Vjesnik nadbiskupije Splitsko-makarske*, god. 2003., br. 1, str. 57).

⁵² Usp. npr. kan. 531 i 551; 510, § 4.

- c) Moralno načelo kao i pravni propisi zahtijevaju da se volja darovatelja treba izvršiti (poštivati). Dakle, one darove koje vjernici daju poglavarima i upraviteljima za određenu svrhu »mogu se upotrijebiti samo u tu svrhu.«⁵³

10. Zastara

Can. 1268 – Praescriptionem, tamquam acquirendi et se liberandi modum, Ecclesia pro bonis temporalibus recipit, ad normam cann. 197-199.

Kan. 1268 – Za vremenita dobra Crkva prihvaća zastaru kao način stjecanja prava i oslobađanja od obveza, prema odredbi kann. 197-199.

Izvori za kan. 1268⁵⁴ jesu: CIC 1917., kan. 1508, 1509.

Crkveni zakonodavac govori o zastari⁵⁵ ukoliko se ona odnosi na vremenita dobra, tj. o zastari kao načinu stjecanja prava i oslobađanju od obveza u materi-

⁵³ Usp. kan. 222, § 1, 1254, § 2, 326, § 2, 616, § 1, 706, br. 3, 1300; PO 17. Npr. može se prije primanja dara savjetovati vjerniku da neki dar dade u korisnije svrhe. Nakon prihvaćenoga dara, volja darovatelja se mora poštivati. Samo opravdan razlog može promijeniti darovateljevu volju; u takvom slučaju ne može, npr. ni župnik niti ordinarij, promijeniti volju darovatelja bez »opravdanoga razloga« i bez dopuštenja same Svete Stolice. U slučaju dvojbe o volji darovatelja, onda se treba obratiti određenom darovatelju kojemu je uvijek dopušteno promijeniti volju; može se prihvatiti promjena volje (nakane) koju slobodno prihvaća darovatelj; u takvom slučaju drukčije izražena volja ne smije se protiviti određenim zakonima o primanju darova u korist crkvenih javnih pravnih osoba. Što se pak tiče nabožnih odredaba, treba postupiti prema kan. 1301, jer je, naime, ordinarij izvršitelj nabožnih odredaba.

⁵⁴ ZKIC, kan. 1017: »Crkva prihvaća zastaru po odredbi kann. 1540-1542. također za vremenita dobra.«

⁵⁵ Ne smije se brkati pojam zastare i dosjelošći. »Gledano s aspekta građanskog prava, zastara i dosjelošć su dva samostalna i odvojena instituta:

1. Zastara je institut pretežno obveznog prava, koja je općenito (opće odredbe) regulirana odredbom zakona o obveznim odnosima. Prema našem građanskom zakonodavstvu 'zastarom prestaje pravo zahtijevati ispunjenje obveze' (čl. 360, st. 1. ZOO). (...) ipak treba reći da kada prestane zastara, ne prestaje pravo. Pravo i dalje ostaje, ali sada ne kao zakonska obveza, nego kao prirodna obveza. Zakonska je obveza ona koja se može ostvariti sudskim (prisilnim) putem. Naravna je ona obveza koja se ne može ostvariti sudskim (prisilnim) putem, nego je ostavljena na volju dužniku (obvezniku) da je ispuni ili ne ispuni. (...) Na zastaru sud ne pazi po službenoj dužnosti, nego samo na prigovor dužnika-tuženika u parnici.
2. Dosjelošć je institut stvarnoga prava (ne i obveznog). (...) Ovim institutom se stječu (samo) neka stvarna prava, i to pravo vlasništva i pravo služnosti. Stjecanje prava vlasništva dosjelošću uređeno je u čl. 159. i 160. ZVDSP-a, a stjecanje stvarne služnosti dosjelošću određeno je u čl. 229. ZVDSP-a.« (J. BRKAN, »Zastara (praescriptio) u kanonskom i građanskom pravu«, u: *Crkva u svijetu*, 38(2003), br. 3, str. 378-379.

ji crkvenih vremenitih dobara. Zakonodavac je u kan. 1268. uputio (usvojio) na odredbe kan. 197-199. koji su smješteni u Zakoniku iz 1983. u prvoj knjizi »Opće odredbe«, naslov X. »zastara«⁵⁶. Općenito govoreći, zastara o kojoj govore kan. 197-199. primjenjuje se i na drugim područjima crkvenog djelovanja (sudstvo, kazne), ali institut zastare ovdje promatramo koliko se ona odnosi na stjecanje vremenita crkvenih dobara; u tom slučaju mislimo na *dosjelost* (usucapio), ali riječ *dosjelost* nećete naći u crkvenom Zakoniku iz 1983. jer se tu u crkvenom pravu misli na »zastaru kao način stjecanja« vremenitih dobara. *Zastarom* (Crkveno pravo) odnosno *dosjelošću* (građansko pravo) stječu se neka stvarna prava: pravo vlasništva i pravo služnosti. U zakonodavstvu Republike Hrvatske stjecanje prava vlasništva *dosjelošću* uređeno je u čl. 159. i 160. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (dalje: ZVDSP), a stjecanje stvarne služnosti *dosjelošću* određeno je u čl. 229. ZVDSP-a.

Prema kan. 197., »Crkva prihvaća zastaru kako je to uređeno u građanskom zakonodavstvu dotične države, uz izuzetke koje određuju kanoni ovoga Zakonika (misli se na Zakonik iz 1983.« *Zastara o kojoj je riječ treba se temeljiti »na dobroj vjeri«*⁵⁷, ne samo u početku nego i u tijeku svega vremena koje se zahtijeva za zastaru« (kan. 198).

U crkvenom pravu zahtijeva se još *bona fides theologica*, a ona se sastoji u tome da netko može neku stvar posjedovati kao svoju, mirne savjesti i bez grijeha, tj. da se *od samog početka* i u tijeku svega vremena koje se zahtijeva za zastaru određena stvar posjedovanje iz nekoga naslova (dar, rad, agrarna reforma) te da se ne povrijedi treća osoba; u *građanskom, pak zakonodavstvu* traži se *bona fides iuridica*, barem na početku, tj. *bona fides iuridica* sastoji se u tome da netko, na pravno opravdan naslov ili opravdani oblik posjedovanja, bio istinit i pošten, ima bar na početku posjedovanja neke stvari.

Posebno, kada su u pitanju vremenita crkvena dobra, onda se treba držati, također i kan. 199., koji nabroja *što zastari u crkvenom pravu ne podliježe*. To su iznimke u odnosu na građansko pravo i tih se propisa mora držati i onda kada su problemi vremenitih crkvenih dobara i disciplinirani u građanskom pravnom poretku. Da se podsjetimo, u pitanju vremenitih crkvenih dobara, zastari ne podliježu: 1. prava i obveze koje su naravnog ili pozitivnog božanskog zakona; 2. prava koja se mogu steći samo apostolskom povlasticom; 3. sigurne i nedvojbene granice crkvenih okružja; 4. misni prilozi i obveze; 5. pravo pohoda i obveza poslušnosti tako da vjernike ne bi mogla pohađati nikakva crkvena vlast i da oni ne bi više bili podložni nikakvoj vlasti«.

⁵⁶ Usp. J. BRKAN, *Opće odredbe...*, str. 347-351.

⁵⁷ »Za stjecanje prava vlasništva i prava stvarne služnosti u građanskom se pravu traži posjed određene kvalitete. Ovdje dolazi do načela *bona fides*, odnosno poštenja. Kvalitete posjeda uređene su odredbama čl. 18. ZVDSP-a, a to su: zakonitost, istinitost i poštenje« (BRKAN, *ondje*, str. 378).

11. Zastara posvećenih stvari

Can. 1269 – Res sacrae, si in dominio privatorum sunt, praescriptione acquiri a privatis personis possunt, sed eas adhibere ad usus profanos non licet, nisi dedicationem vel benedictionem amiserint; si vero ad personam iuridicam ecclesiasticam publicam pertinent, tantum ab alia persona iuridica ecclesiastica publica acquiri possunt.

Kan. 1269 – Privatne osobe zastarom mogu steći posvećene stvari, ako su one vlasništvo privatnih osoba, ali ih nije dopušteno upotrijebiti u svjetovne svrhe, osim ako su izgubile posvetu ili blagoslov; ako pak te stvari pripadaju crkvenoj javnoj pravnoj osobi, može ih steći samo druga crkvena javna pravna osoba.

Izvor za kan. 1269⁵⁸ jest CIC 1917., kan. 1510.

One stvari koje su posvetom ili blagoslovom određene za bogoslužje, crkveno pravo naziva *posvećene stvari*. S takvim stvarima neka se »postupa s poštovanjem i neka se ne upotrebljavaju u svjetovne svrhe ili svrhe koje njima ne odgovaraju, makar bile u privatnom vlasništvu« (kan. 1171).

Posvećene stvari mogu pripadati: privatnim osobama (fizičkim i pravnim) i crkvenim javnim pravnim osobama; one također mogu biti stečene zastarom, ali uz uvjetno ograničenje o kojemu govori kan. 1269.

Privatne osobe (fizičke ili pravne), pomoću instituta zastare, mogu steći samo one posvećene stvari koje su u vlasništvu privatnih osoba (fizičkih ili pravnih); zabranjeno ih je upotrebljavati u svjetovne svrhe; njih treba, ako nisu izgubile posvetu, upotrebljavati s poštovanjem (kan. 1171). Sama posveta ili blagoslov posvećenu stvar ne isključuje iz trgovine – *extra commercium*⁵⁹, ali se, također i s kupljenom posvećenom stvari, i dalje treba postupati s poštovanjem te ju nije dopušteno upotrebljavati u svjetovne svrhe.

Posvećenu stvar, koja je u *vlasništvu crkvene javne pravne osobe*, može steći pomoću instituta zastare samo druga crkvena javna pravna osoba; drugim riječima, posvećenu stvar koja je u vlasništvu crkvene javne pravne osobe ne može pomoću pravnog instituta zastare nikako, po pravu (*ex iure*), steći nijedna privatna osoba, bilo fizička bilo pravna.

⁵⁸ ZKIC, kan. 1018: »Posebničke osobe zastarom mogu steći posvećene stvari, to jest one koje su posvetom ili blagoslovom određene za bogoštovlje, ako su one vlasništvo posebničkih osoba, ali ih nije dopušteno upotrijebiti u svjetovne svrhe, osim ako su izgubile posvetu ili blagoslov; ali, ako te stvari pripadaju crkvenoj pravnoj osobi, može ih steći samo druga crkvena pravna osoba.«

⁵⁹ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico*, II, str. 378.

13. Rok zastare

Can. 1270 – Res immobiles, mobiles pretiosae, iura et actiones sive personales sive reales, quae pertinent ad Sedem Apostolicam, spatio centum annorum praescribuntur; quae ad aliam personam iuridicam publicam ecclesiasticam pertinent, spatio triginta annorum.

Kan. 1270 – Nekretnine, pokretne dragocjenosti, prava i tužbe, bilo osobne bilo stvarne, koje pripadaju Apostolskoj Stolici, zastarijevaju u roku od sto godina; ako pripadaju drugoj crkvenoj javnoj pravnoj osobi, zastarijevaju u roku od trideset godina.

Izvor za kan. 1270⁶⁰ jest CIC 1917., kan. 1511.

Zakonodavac kaže da: 1. Nekretnine, 2. pokretne dragocjenosti, 3. prava, 4. tužbe, bilo osobne bilo stvarne zastarijevaju različito:

- a) koje pripadaju *Apostolskoj Stolici*, a ona je u Zakoniku iz 1983. »ne samo rimski prvosvećenik nego i Državno tajništvo, Vijeće za javne crkvene poslove i druge ustanove Rimske kurije, osim ako je iz naravi stvari ili sklopa govora očito što drugo« (kan. 361), »zastarijevaju u roku od sto godina«;
- b) »ako pripadaju drugoj crkvenoj javnoj pravnoj osobi, zastarijevaju u roku od trideset godina.«

Iz odredbe kan. 1270. mogli bi zaključiti da ona vremenita dobra koja pripadaju drugoj kategoriji dobara (dobra koja nisu izričito nabrojena u kan. 1270), a pripadaju ili Apostolskoj Stolici ili drugoj crkvenoj javnoj pravnoj osobi, kao i dobra koja pripadaju privatnim osobama (fizičkim ili pravnim), zastarijevaju prema odredbama građanskih zakona koji su kanonizirani odnosno prihvaćeni u crkvenom pravu;⁶¹ kada su u pitanju prava i tužbe Apostolske Stolice i crkvenih

⁶⁰ ZKIC, kan. 1019: »Nekretnine, pokretne dragocjenosti, to jest one koje su od velikog povijesnog ili umjetničkog značenja ili zbog stvari, prava i tužbe, bilo osobne bilo stvarne, koje pripadaju Apostolskoj Stolici, zastarijevaju u roku od sto godina; ako pripadaju kojoj samosvojnoj Crkvi ili eparhiji, zastarijevaju u roku od pedeset godina, a ako pripadaju drugoj pravnoj osobi, zastarijevaju u roku od trideset godina.«

⁶¹ Usp. P. KLARIĆ, *Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima*, VI. izmijenjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, prosinac 2002., na str. 78, čl. 159. § 59. između ostalog propisuje: »(...) stvari u vlasništvu crkve ili drugih pravnih osoba koje ne traže za sebe dobitak nego služe za dobrotvorne ili druge općekorisne svrhe, steći će dosjelošću vlasništvo tih stvari tek pošto je njegov zakonit, istinit i pošten, ili bar pošten, samostalni posjed neprekidno trajao dvostruko vrijeme od onoga iz st. 2. i 3. ovoga članka«. U st. 2. se kaže: »Samostalni posjednik čiji je posjed pokretne stvari zakonit, istinit i pošten, stječe je dosjelošću u vlasništvo protekom tri godine, a takav posjednik nekretnine protekom deset godina neprekinutoga samostalnog posjedovanja. St. 3. Samostalni posjednik pokretne stvari kojemu je posjed barem pošten stječe je dosjelošću u vlasništvo protekom deset godina, a takav je posjednik nekretnine protekom dvadeset godina neprekinutog samostalnog posjedovanja.«

javnih pravnih osoba, treba se držati kan. 1270; za prava i tužbe privatnih fizičkih ili pravnih osoba, ako negdje nije drugačije određeno, što se tiče roka za zastaru⁶², treba opsluživati građansko pravo⁶³ na koje upućuje crkveno pravo.

14. Pribavljanje sredstava Apostolskoj Stolici

Can. 1271 – Episcopi, ratione vinculi unitatis et caritatis, pro suae dioecesis facultatibus, conferant ad media procuranda, quibus Sedes Apostolica secundum temporum condiciones indiget, ut servitium erga Ecclesiam universam rite praestare valeat.

Kan. 1271 – Neka biskupi, radi veze jedinstva i ljubavi, prema mogućnostima svoje biskupije, pridonose pribavljanju sredstava koja su Apostolskoj Stolici prema prilikama vremena potrebna da bi mogla prikladno služiti općoj Crkvi.

Izvori za kan. 1271⁶⁴ jesu: LG 23, *Sveta kongregacija za biskupe*, *Directorium de pastoralis ministerio Episcoporum* dokumenat od 22. veljače 1973. »Ecclesia imago«, br. 46-49, 138.⁶⁵

Kan. 1271. je nov u odnosu na prethodno crkveno zakonodavstvo. Nije mu namjera nametnuti vjernicima određeni porez za potrebe višestruke aktivnosti Apostolske Stolice »da bi mogla prikladno služiti općoj Crkvi.« Poslijekoncilsko crkveno zakonodavstvo se ograničilo na biskupe; od njih traži da »pridonose pribavljanju sredstava koja su Apostolskoj Stolici, prema prilikama vremena potrebna da bi mogla prikladno služiti općoj Crkvi.« Obveza je moralne naravi, tj. biskupi trebaju prinositi prema mogućnostima svojih biskupija! Dobronamjernim vjernicima je odavno poznato da Apostolska Stolica nema posebno »bogatstvo« kako se, tu i tamo, zlonamjerno govori; svjedoci smo da je ona iz dana u dan sve aktivnija u višestrukom služenju Crkvi i čovječanstvu. Ta aktivnost zahtijeva ogromne troškove; njih treba netko osigurati. Prema kan. 1271., biskupima je dužnost i pravo pomagati Apostolsku Stolicu, oni trebaju podmirivati materijalne potrebe Apostolske Stolice, također i radi njihove *veze jedinstva i ljubavi* u

⁶² Usp. BRKAN, »Zastara (praescriptio) u kanonskom i građanskom pravu«, str. 379-381.

⁶³ Usp. P. KLARIĆ, *Zakon o obveznim odnosima* (redakcijski pročišćen tekst), VIII. Izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2002., str. 107-116, čl. 360-393. Npr. neki rokovi: »Potraživanja zastarijevanju za pet godina ako zakonom nije određen neki drugi rok« (čl. – 371); »Potraživanje zakupnine, bilo da je određeno da se plaća povremeno, bilo u jednom ukupnom iznosu, zastarijeva za tri godine« (čl. 175). O rokovima zastare ili dosjelogosti treba uvijek točno voditi računa. Zastara i dosjelogost su veoma važni pravni instituti kada je u pitanju stjecanje ili gubljenje vlasništva.

⁶⁴ Sadržaj kan. 1271-1272. Zakonika iz 1983. ne nalazimo u ZKIC.

⁶⁵ Usp. »Ecclesiae imago«, u: EV, documenti 4.

biskupskom kolegiju.⁶⁶ U kan. 1271. nije posebno nabrojeno (taksative) koliko sredstava treba dati koja biskupija, nego se traži od svih biskupa da pribavljaju potrebna sredstva »prema mogućnostima svoje biskupije«. Pribavljena sredstva koja su potrebna Apostolskoj Stolici, biskupi uobičajaju slati godišnje; posebno se, kako se već uvriježilo, određena materijalna sredstva daruju rimskom prvosvećeniku prigodom određenog pohoda »ad limina«.

15. Prijenos nadarbina na ustanovu za uzdržavanje klera

Can. 1272 – In regionibus ubi beneficia proprie dicta adhuc existunt, Episcoporum conferentiae est, opportunis normis cum Apostolica Sede concordatis et ab ea approbatis, huiusmodi beneficiorum regiment moderari, ita ut reditus, immo quatenus possibile sit ipsa dos beneficiorum ad institutum, de quo in can. 1274, § 1, paulatim deferatur.

Kan. 1272 – U krajevima gdje još ima nadarbina u pravom smislu riječi zadaća je biskupske konferencije da, prikladnim odredbama usklađenim s Apostolskom Stolicom i od nje odobrenima, uredi upravljanje dotičnim nadarbinama, tako da se prihodi, dapače koliko je moguće i sama imovina nadarbina, pomalo prenesu na ustanovu o kojoj se govori u kan. 1274, § 1.

Izvori za kan. 1272. jesu: *Papinsko povjerenstvo za vjerodostojno tumačenje kanona zakonika, odgovor* 24. studenoga 1920.⁶⁷; CD 28; PO 20, 21; ES I, 8, 18, 21⁶⁸; Motu proprio pape Pavla VI. Apostolsko pismo od 15. travnja 1969. »Ad hoc usque tempus«, III.⁶⁹; Papinsko povjerenstvo za tumačenje dekreta II. vatikanskog sabora, *odgovor* od 3. srpnja 1969.⁷⁰

Već je II. vatikanski sabor *odredio* da crkvena služba bude na prvom mjestu te da se u crkvenom pravu »napusti takozvani nadarbinski sistem ili neka se barem tako preuredi da se nadarbinski vid ili pravo na prihode koji su spojeni sa službom, smatra za stvar drugoga reda a prvo mjesto neka se u crkvenom pravu dade samoj crkvenoj službi pod kojom se odsada ima podrazumijevati svako

⁶⁶ Npr. u LG 23. čitamo: »Kolegijalna se veza pokazuje i u međusobnim odnošajima pojedinih biskupa s posebnim Crkvama i općom Crkvom. (...) kao članovi biskupskog zbora (...) dužni su imati onu brigu za opću Crkvu koja, iako se ne vrši činom jurisdikcije, ipak mnogo doprinosi razvitku opće Crkve.(...) Zato svim silama moraju pribavljati misijama ne samo radnike za žetvu, nego i duhovnu i materijalnu pomoć (...).«

⁶⁷ Usp. AAS 12(1920), str. 577.

⁶⁸ Usp. AAS 58(1966), str. 757-787; usp. *Nova et Vetera*, 28(1978), br. 1-2, str. 359-360, 364, 365.

⁶⁹ Usp. AAS 61(1969), str. 226-227; EV, 3, str. 389 sl.

⁷⁰ Usp. AAS 61(1969), str. 551.

trajno dodijeljeno zaduženje koje se ima vršiti s duhovnim ciljem« (PO, 20). Crkveni je zakonodavac, imajući u vidu izvor koji iz PO 20., donio posljednji kan. 1272. u poglavlju o stjecanju vremenitih dobara, određuje pojedinoj Biskupskoj konferenciji da »prikladnim odredbama usklađenim s Apostolskom Stolicom i od nje odobrenima, uredi upravljanje dotičnim nadarbinama«. Odredba Biskupske konferencije bi išla za tim da se prihode i »koliko je moguće i sama imovina nadarbina, pomalo prenese na ustanovu«. U tom je smislu zakonodavac, u poglavlju o upravljanju vremenitim dobrima, u kan. 1274, § 1, odredio: »Neka u svakoj biskupiji bude posebna ustanova koja će prikupljati dobra ili priloge sa svrhom da se prema odredbi kan. 1281. osigura uzdržavanje klerika koji služe u korist biskupije, osim ako su zbrinuti na drugi način.«⁷¹ Odluku II. vatikanskoga sabora o pravičnom nagrađivanju svećenika (klera općenito)⁷² i uređenje socijalne skrbi za svećenike (CD, 16, PO, 20-21), posebno je uredio papa Pavao VI. u *motu proprio* »*Ecclesiae Sanctae*«⁷³.

Dakle, prema PO 20 i Zakoniku iz 1983., kan. 145., crkvena služba nije usko vezana s nadarbinom kako je to bilo kroz dugu povijest Crkve⁷⁴. Stav Katoličke crkve u kan. 1272. je pomalo radikaln; takvim su ga smatrali također i članovi Papina povjerenstva za reformu Zakonika. Oni su upozoravali na probleme koje, ako se napusti višestoljetni nadarbinski sustav, može prouzročiti u Crkvi. Problemi bi bili tehničkog pravnog i pastoralnog karaktera:

⁷¹ Usp. J. BRKAN, »Utjecaj drugog vatikanskog sabora na V. knjigu Zakonika iz 1983. o crkvenim vremenitim dobrima«, u: *Bogoslovska Smotra*, 73(2003), br. 1. str. 163-166; usp. M. LU-WANA PERO, *La constitution de divers fonds diocesains pour la prise en charge des Eglises particulieres por elles-memes. Can. 1274 §§ 1-3*, Rim 2001.; N. FIORITA, »Gli istituti per il sostentamento del clero tra disciplina normativa, prassi applicativa e prospettive di riforma«, u: *Il Diritto Ecclesiastico*, 113(2002), str. 642-675; V. DE PAOLIS, *I beni temporali della Chiesa*, Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna, 1995., str. 126-140. Sve biskupije u Hrvatskoj trebaju imati određeni financijski sustav i posebni taksovník: usporedi, npr. način kako su biskupi splitske metropolije donijeli odredbe za provedbu obnovljenog financijskog sustava u biskupijama: Splitsko-makarskoj, Šibenskoj, Hvarskoj i Dubrovačkoj, te »Taksovní dodatak financijskom sustavu u nadbiskupiji Splitsko-makarskoj«, u: *Vjesnik nadbiskupije Splitsko-makarske*, god. 2003., br. 1, str. 57-59. Financijski sustav i taksovník trebaju biti javno objavljeni radi toga da se izbjegnu besplodne rasprave unutar pojedine (nad)biskupije.

⁷² Usp. Usp. A. CELLI, *Natura giuridica e funzionamento degli istituti per il sostentamento del clero*, Rim, 2000.

⁷³ Usp. *Motu proprio* pape Pavla VI »*Ecclesiae Sanctae*«, od 6. kolovoza 1966., I, 8. Cijeli tekst »*Ecclesiae Sanctae*«, u: AAS 58(1966), str. 757-787.

⁷⁴ Usp. kan. 145; BRKAN, *Opće odredbe zakonika kanonskoga prava*, str. 277 sl.; ISTI, »Crkvene službe (kan. 145-196)«, u: *Služba Božja*, 35(1995), br. 3-4, str. 211-266. U nadarbinskom sustavu »*officium sequitur beneficium*«, ili još gore »*officium propter beneficium*«, u doba Karolinga susrećemo »*feudum praesbyterale*« (usp. ISTI, »Župa kroz povijest i danas«, u: *Bogoslovska smotra*, 72(2002), br. 1, str. 98-99).

- radikalna promjena višestoljetnog nadarbinskoga sustava u Crkvi mogla bi dovesti do pogrešnih zaključaka pastoralnih radnika u pogledu uzdržavanja;
- nove kanonske odredbe o posebnoj ustanovi za uzdržavanje klera mogu prouzročiti nesnalaženja crkvenih službenika;
- promjenom vlasništva, mogla bi propasti veća svota crkvenog novca;
- povećala bi se administracija oko upravljanja posebnom ustanovom;
- mogu nastati čak problemi radi možebitne monetarne krize, itd.⁷⁵

Unatoč spomenutih mogućih problema ipak se prihvatila odluka iz PO, 20, te je određeno da se napušta dotadašnji nadarbinski sustav u Crkvi. Tako je nakon mnogih konzultacija, formuliran kan. 1272.

Kako dalje? Nakon napuštanja ili reforme nadarbinskoga sustava treba razborito i postupno provesti centralizaciju crkvene imovine, posebno na razini pojedine Biskupske konferencije, u tom smislu da se ne stvori pogrešna slika o crkvenim vremenitim dobrima. Treba uvijek davati prednost duhovnome nad materijalnim imajući u vidu da, bez sredstava kao što su vremenita dobra, Crkva i njene pravne osobe na ovoj zemlji ne bi mogle izvršiti nalog Isusa Krista da se propovijeda Evanđelje svakome stvorenju. Iako kod nas, nakon nacionalizacije, kako su biskupi napisali, nema »nadarbina takve vrijednosti da bi bilo pametno i shodno stvarati nekakav »biskupijski nadarbinski fond⁷⁶ iz postojećih nadarbina«, ipak o odredbama II. vatikanskog sabora i kan. 1272. treba i te kako voditi računa, posebno danas kada se Crkvi treba, na temelju naravnoga i pozitivnoga prava te na temelju Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima, vratiti imovina (nadarbina) koja joj je nepravilno oduzeta za vrijeme komunističke vladavine ili bez ikakve naknade ili u bescejenje, ili uz sramotnu naknadu, ili u naravi ili u protuvrijednosti zamjenom ili u novcu⁷⁷.

⁷⁵ Usp. *Communicationes*, 15 (184), br. 1, str. 31; usp. L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico*, II, str. 381.

⁷⁶ Usp. *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, br. 1 (2), 1994., str. 10.

⁷⁷ *Narodne novine*, srijeda, 30. prosinca, br. 18, str. 722. »Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima«, čl. 1-15.

Posebno je ovdje važan čl. 5, br. 1-3.

br. 1.: »Republika Hrvatska će pravnim osobama Katoličke Crkve od godine 2000., kao naknadu za oduzeta dobra koja nije moguće vratiti, isplaćivati primjerenu novčanu naknadu u četiri godišnja obroka.

br. 2. Ukupan iznos naknade za oduzetu imovinu, koja će se isplaćivati u novcu, utvrdit će crkveno-državno povjerenstvo stručnjaka na temelju procjene vrijednosti tih dobara, a u skladu sa zakonskim odredbama, najkasnije u roku od jedne godine od stupanja na snagu ovoga Ugovora.

br. 3. Mjerodavna tijela Republike Hrvatske isplaćivat će Katoličkoj Crkvi novčani iznos svaka tri mjeseca na račun Središnjega fonda Hrvatske biskupske konferencije za crkvene ustanove. Središnji fond će dospjeli iznos dostaviti (nad)biskupima te ustanovama posvećenoga

U duhu II. vatikanskoga sabora i kan. 1272. trebalo bi i nadarbine, ako ih još ima, koje nisu bile oduzete nacionalizacijom prenijeti na središnju ustanove (nad) biskupije, pojedine ustanove posvećenoga života i društva apostolskoga života ili u blagajnu župe ili bilo koje javne pravne crkvene osobe. Sada je aktualno pitanje nudiženja Katoličkoj crkvi nekih dionica od državnih tvrtki kao jedan od mogućih načina kako bi se odgovorilo odredbama Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima. No, kako bilo da bilo, povijest nas uči da je svaka novost nepoznanica, ali i činjenica da se Crkva stalno usavršava, također i pomoću pronalaženja efikasnijih putova kako odgovoriti zahtjevima vremena.

Iako među izvorima za kan. 1272. Papinsko povjerenstvo za tumačenje Zakonika nije iz CIC 1917., 1409. donijelo među izvore, ipak treba reći, radi boljeg razumijevanja materije, barem definiciju nadarbinskog sustava iz CIC 1917. Posebno donosim definiciju nadarbinskoga sustava koju je donio pravnik Ivan Rogić koji je slobodno preveo kan. 1409. CIC 1917.⁷⁸ »Nadbina je pravna ustanova trajno osnovana po nadležnoj crkvenoj vlasti, koja se sastoji od crkvene službe i prava na prihode iz crkvenih dobara s tom službom spojenih kao njen miraz.«⁷⁹

života i družbama apostolskoga života, na temelju vrijednosti oduzete imovine.« Usp. *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*. Povijest nastanka i komentar Nikola Eterović, predgovor Josip Božanić, Glas Koncila, Zagreb, 2001., str. 302, 315-320.

⁷⁸ I. ROGIĆ, *Imovinsko pravo Katoličke crkve*, ciklostil, Đakovo, 1960, str. 176. Smatramo da su citirana Skripta Ivana Rogića najbolji tekst na hrvatskom jeziku o crkvenim vremenitim dobrima koje sam imao prigodu čitati prema CIC 1917.

⁷⁹ CIC 1917., kan. 1409: »Beneficium ecclesiasticum est ens iuridicum a competente ecclesiastica auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum, constans officio sacro et iure percipiendi redditus ex dote officio adnexos.«; *Tridentinski sabor*, sess. XXI, de ref., c. 3. Crnica je ovako preveo kan. 1409: »Crkveno nadarje (nadbina, beneficium ecclesiasticum) jest pravno biće, koje nadležna crkvena oblast ustanovljuje za uvijek, a sastoji se od crkvene službe i prava na prihode od dobara priključenih službi (kan. 109)« (A. CRNICA, *Priručnik kanonskoga prava Katoličke crkve*, Tisak štamparije »Vjesnik«, Zagreb, 1945, str. 269). Kod nadarbine razlikujemo: a) službu crkvenoga službenika; b) sredstva za uzdržavanje službenika. Nadarbina se sastoji od vremenitih dobara koje su u vlasništvu pravne osobe (kuća, vinograd, polje, njiva, šume, dionice itd.); stalni prihodi koje je davala pojedina obitelj ili neka fizička ili pravna osoba (patron); stalna podavanja vjernika za upravitelja nadarbine (redovina); štolarina – *iura stolae*: kako je biskup odredio ili onako kako je zakoniti običaj; koralne dnevnicke (kanonici), itd.

Na hrvatskom jeziku o crkvenim nadarbinama prije stupanja na snagu Zakonika iz 1983. (27. 11. 1983): 1. prije 1917. *Zakon Czarkovni složen i upravlien za naucenie i prosvitgljenje redovnikov harvatskoga naroda od ANGELA DALLA COSTA*, knjige I., U Mnecci, 1728.; F. BELAJ, *Katoličko crkveno pravo*, Zagreb, 1893. i 1901.; 2. prema i nakon CIC 1917. usp. I. ROGIĆ, *Imovinsko pravo Katoličke crkve*, Đakovo, 1960.; 3. prema i nakon Zakonika iz 1983. nemamo posebnih studija o crkvenim vremenitim dobrima, ako tu ne ubrojimo skripta pojedinih predavača na katoličkim visokim školama i crkvenim fakultetima. Skripta služe studentima i sve dotle dok se ne objave nemaju veću pomoć rasvjetljavanju crkvene normative o vremenitim dobrima prema Zakoniku iz 1983.

Na kan. 1272. Hrvatska je biskupska konferencija prihvatila, 12. listopada 1994., »Dopunske odredbe (...) uz Zakonik kanonskoga prava« koje je već donijela BKJ u Zagrebu 9. 11. 1984., te je uz kan. 1272. određeno: »U našim krajevima nakon agrarne reforme 1945., nema nadarbina takve vrijednosti da bi bilo pametno i shodno stvarati nekakav »biskupijski nadarbinski fond.«⁸⁰ To je bilo 1994. godine, ali bi danas trebalo razmisliti o riječima »nije pametno ni shodno stvarati nekakav biskupijski fond«. Prema kan. 1274, § 1., u svakoj biskupiji treba biti »posebna ustanova koja će prikupljati dobra ili priloge sa svrhom da se prema odredbi kan. 1281. osigurava uzdržavanje klerika koji služe u korist biskupije, osim ako su zbrinuti na drugi način.«

Nakon napuštanja nadarbinskoga sustava, biskupi i ostali crkveni poslodavci trebali bi crkvenim službenicima, bilo da su klerici ili laici, osigurati pravednu nagradu za njihov rad u crkvenim službama. Treba naći načina i odrediti kako stjecati u posebni fond iz kojega bi se dolično uzdržavali oni koji su zaposleni u biskupiji te za pomoć siromasima i za građevinske pothvate. Nagradu treba dijeliti iz određenoga fonda, zajedničke kase ili neke ustanove pri biskupiji za stvari ekonomske naravi ili iz župne kase ili biskupijske kase ili iz centralne kase (Biskupska konferencija) ili nakon napuštanja nadarbinskog sustava pronaći neki odgovarajući izvor koji će služiti u crkvene svrhe (kan. 1254, § 2). Svim radnicima u biskupiji treba osigurati dolično uzdržavanje: klericima, članovima ustanova posvećenoga života i družbi apostolskoga života. Pri tome se treba držati građanskog prava te da laici mogu dolično udovoljiti svojim potrebama i potrebama obitelji. Isto tako im treba zajamčiti socijalno i zdravstveno osiguranje.⁸¹

Zaključak

U brizi Crkve za duhovna dobra ljudi potrebna su joj i materijalna sredstva, vremenita dobra. Crkva je zajedno vidljiva i duhovna stvarnost. Ona na ovoj zemlji djeluje *in persona Christi*. Sv. pismo nam svjedoči da su se Isus i njegovi učenici služili vremenitim dobrima; prve crkvene zajednice, koje bi u današnjem smislu riječi, mogli smatrati prvim crkvenim pravnim osobama, stjecale su vremenita dobra za crkvene službenike i za siromahe. Katolička crkva, Apostolska Stolica i njene pravne osobe kroz cijelu su povijest stjecali vremenita dobra za crkvene svrhe: apostolat, uzdržavanje službenika, građenja crkvenih objekata te pomaganja siromasima. Od početka je Crkva imala svijest da ona može, neovisno od bilo koje svjetovne vlasti, stjecati vremenita dobra. Ona stječe vremenita dobra na temelju prirodnoga i pozitivnoga prava kako je to dopušteno i drugima. Stjecanje vremenitih dobara vrši se na temelju Zakonika iz 1983. Crkvena su vremenita

⁸⁰ *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, br. 1 (2), 1094, str. 10.

⁸¹ Usp. kan. 231§ 2.

dobra ona dobra koja pripadaju: Katoličkoj crkvi i Apostolskoj Stolici te crkvenim javnim pravnim osobama koje stječu za crkvene svrhe. Ovdje nije riječ o stjecanju vremenitih dobara fizičkih osoba, koja oni mogu stjecati kao i drugi građani pojedine političke zajednice ili države, niti je riječ o dobrima privatnih pravnih osoba, one svoja dobra stječu prema vlastitim statutima.

Crkveni je zakonodavac u kan. 1259-1272. donio odredbe odnosno načine kako Crkva i njene pravne osobe treba stjecati vremenita dobra. Vidjeli smo kako Crkva ima prirodno pravo zahtijevati od vjernika vremenita dobra za crkvene svrhe: Crkva vjernicima propisuje namete, priloge, doprinose, prikupljanje posebnih milodara. Crkva stječe i pomoću pravnog instituta zastare. Nakon II. vatikanskoga sabora i Zakonika iz 1983. Crkva treba reformirati ili napustiti stoljetni nadarbinski sustav te ustrojiti ustanovu za uzdržavanje klera odnosno onih koji su zaposleni u crkvenim ustanovama. Da bi crkvene pravne osobe mogle stjecati vremenita dobra kako je to dopušteno i drugim pravnim osobama odnosno da bi mogle pravno prometovati, mjerodavne crkvene vlasti trebaju crkvene pravne osobe što prije upisati u registar pravnih osoba pri ministarstvu opće uprave Republike Hrvatske. Upis odnosno registraciju zahtijeva provedba Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, Protokol između nadbiskupa Bozanića, predsjednika Hrvatske biskupske konferencije i ondašnjeg predsjednika vlade Republike Hrvatske Ivica Račana, a to zahtijevaju i hrvatski zakoni o pravnim osobama i njihovom pravnom prometu.

Summary

ACQUIRING TEMPORAL GOODS (Can. 1259-1272)

In this treatise the author has on the basis of sources and literature, treated the first title of the fifth book of the Code of Canon Law for the Latin Church (Can. 1) on the acquisition of temporal goods (Can. 1259-1272). The author has not specifically treated the laws of canon of the Eastern Church, but he has for practical reasons recorded them in his notes.

This treatise has been divided so as to contain an introduction, numbers and a conclusion. The treatise presents the theological and legal facts according to which the Church has an inherent right independently of any secular authority to acquire temporal goods and to administer them, in pursuit of its proper objectives. The Church has from its very beginning, as is written in the Holy Scriptures and its history, cared for the spiritual goods of people with the aid of temporal goods. The Church has always emphasised the obligation and right of the faithful to contribute to the objectives of the Church: for divine worship, the works apostolate and charity especially for the needy, and the fitting support of the ministers. The author has used in this treatise the legal-exegetical method, where for

every canon he has referred to its sources, which are generally speaking, the same canons as from CIC 1917, documents of the Second Vatican Council, and some other documents of the Holy See that have influenced the Papal commission for the reform of the Code, especially on the formulation of Can. 1259-1272 of the Code of 1983.

Following the introduction, the author using the legal-exegetical method scientifically details each of the canons 1259-1272. By firstly bringing to attention the sources, he thereafter analyses the canons referring to both the sources and literature on the subject. So as to more easily orientate oneself and understand the juridical norms on acquiring temporal goods, the author has for each canon given a specific title and has analysed: ways of acquiring temporal goods, inherent right of the Church to require of the faithful temporal goods for its proper objectives, obligations and rights of the faithful to support the Church, imposition of levy, provincial Bishop's meeting, collection of offerings, acceptance and refusal of offerings, completing the donors conditions.

This treatise speaks of acquiring ecclesiastical goods of public juridical persons; of the private juridical persons acquiring according to proper statutes; of physical persons having the right to acquire as do other citizens. For the acquisition of temporal goods the juridical institution of prescription is very important especially when it concerns consecrated goods. Prescription requires a prescriptive object and »bona fides theological« throughout its whole time of usage.

The author has in his treatise especially cautioned on the canonisation of secular laws concerning acquisition of temporal goods implied by the ecclesiastical legislator, because they, according to can. 22. of the Code of 1983, in canon law need to uphold with equal regress »if they do not in opposition to divine law and if canon law does not order something else«. Therefore, it is brought to attention that ecclesiastical juridical persons need to be registered in the respective ministry of the Republic of Croatia since this is demanded by: the Agreement between the Holy See and the Republic of Croatia concerning legal issues, the Protocol between the government of the Republic of Croatia and the Croatian Bishop's Conference and the laws of the Republic of Croatia concerning juridical persons where ecclesiastical juridical persons have the right to legal transactions in the Republic of Croatia.

Finally, canon 1272 is presented in which the ecclesiastical legislator has accepted the decision of the Second Vatican Council PO 20, concerning reforms and the relinquishing of the centuries-old system of benefices that existed within the Church. In this sense, administration of the benefices needs to be transferred onto a special institution that will collect the goods and offerings so as to insure the support of the clergy which serves for the benefit of the dioceses »unless they are otherwise catered for« (Can. 1274 § 1). The author has brought to attention can. 231 § 2 which states that the laity that work for the benefit of the Church need to be adequately rewarded.

Key words: ecclesiastical goods, Universal Church, Holy See, Ordinary, administrator, juridical person, acquiring, levies, collections, offerings, prescription, benefices, institutions for the support of the clergy.

STJECANJE DOBARA

Nikola ŠKALABRIN, Đakovo

Sažetak

Prvi kanon Knjige V. Zakonika kanonskoga prava, koja nosi naslov *Vremenita crkvena dobra*, spominje u vezi s tim dobrima četiri glagola: stjecati, posjedovati, upravljati i otuđivati (kan. 1254, § 1). Autor se u ovom članku bavi prvim glagolom, obrađujući različite aspekte 14 kanona Naslova I. *Stjecanje dobara*, Knjige V. spomenutoga Zakonika (kan. 1259-1272). U navedenim se kanonima nalaze odredbe o raznim načinima stjecanja dobara: prirođeno pravo Crkve, pravo i obveza vjernika, zamoljeni prilozi, umjereni namet, pristojbe, prilozi, milodari, darovi, zastara i nadarbine. Unatoč tako velikoj raznolikosti pojmova svi se oni odnose na stjecanje dobara ili, drugim riječima, na financiranje Crkve. Radi se o načelima i načinima koji se u kanonskom pravu predviđaju kao izvori primitaka imovinskoga prava Crkve.

Autor je svoj prikaz stjecanja dobara podijelio na četiri dijela: 1. Opća načela; 2. Izvori stjecanja javnoga prava; 3. Izvori stjecanja privatnoga prava; 4. Reforma nadarbinskog sustava.

Ključne riječi: stjecanje dobara, prirođeno pravo Crkve, pravo i obveza vjernika, pristojbe, prilozi, darovi, zastara i nadarbina.

Uvod

Da specificira pravo Crkve na vremenita dobra kan. 1254, § 1 stavlja na prvo mjesto pravo na njihovo stjecanje. Isto ponavlja i kan. 1255. U stvari, druge specifikacije, kao što su zadržavanje, upravljanje i otuđivanje, ovise o prvoj specifikaciji, premda stjecanje ne donosi sa sobom automatski i pravo na zadržavanje, to jest pravo na prisvajanje stečene stvari. Doista, i Zakonik koji je na snazi spominje mogućnost postojanja prava na stjecanje, ali ne i prava na zadržavanje stvari. Tako kan. 668, § 3 određuje: »Što god redovnik stječe vlastitim trudom ili radi ustanove, stječe ustanovi ...«. Kan. 634, § 1 dok potvrđuje da su ustanove, pokrajine i kuće po samom pravu sposobne stjecati, posjedovati, upravljati, i otuđivati vremenita dobra, precizira i to da konstitucije mogu odrediti i drukčije, isključujući ili ograničavajući to pravo, tako da je moguće da se može steći, ali ne i posjedovati neka stvar. Ipak, imajući u vidu tu mogućnost, opće je načelo određeno u kan. 1256 da vlasništvo dobara pripada onoj pravnoj osobi koja je ta dobra zakonito